

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๗ ตอนที่ ๑๖๑ – ๑๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๖๑

ส. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งหนทางข้อปฏิบัติ ซึ่งสะสมมาที่จะเป็นแต่ละบุคคลต่าง ๆ กัน กรรมจำแนกให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินบ้าง เป็นมหาอำมาตย์บ้าง เป็นทาส เป็นกรรมกรบ้าง ไม่มีใครไปเปลี่ยนจิตใจของแต่ละคนที่ได้สะสมมาที่จะคิดนึกต่าง ๆ กันได้ เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่ว่าเข้าไปอยู่ในสถานที่เดียวกัน เวลาจะเปลี่ยนอิริยาบถก็คิดเหมือนกันอีก นั่นไม่ทำให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงของแต่ละคน เพราะจิตของแต่ละคนวิจิตรมาก การที่จิตของใครจะคิดนึก จะทำกุศลกรรมอกุศลกรรมอย่างไร ก็แล้วแต่การสะสมมา นอกจากนั้นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว ทำให้วิบากจิตจะต้องเกิดขึ้นกับบุคคลนั้น สุขบ้าง ทุกข์บ้างอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่แต่ละบุคคลจะต้องรับ

เพราะฉะนั้น แต่ละบุคคลจึงเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ คนที่ไม่สบายเจ็บป่วยจะอยู่ที่ไหนก็ได้ เจริญสติปัฏฐานได้ไหม ในพระไตรปิฎกทรงแสดงธรรมให้บุคคลนั้นเจริญสติปัฏฐาน แม้คนเจ็บป่วยก็ยังเจริญสติปัฏฐานได้ ถ้าท่านผู้ใดเกิดทุกข์เวทนาใกล้ในขณะนี้ เจ็บป่วยกระทันหัน ถ้าท่านเคยฟังการเจริญสติ เป็นปัจจัยให้สติของท่านเกิด เมื่อคนเจ็บยังควรเจริญสติปัฏฐาน แล้วคนดี ๆ ทำไมถึงจะห้ามไม่ให้เจริญสติปัฏฐาน ให้เจริญแต่เฉพาะคนเจ็บคนป่วยหรือ คนดี ๆ เจริญไม่ได้ต้องไปที่อื่นถึงจะเจริญสติปัฏฐานได้ อย่างนั้นจะถูกไหม เหตุต้องตรงกับผล

วิปัสสนาญาณแรก คือ นามรูปปริจเฉทญาณ การรู้ชัดในความเป็นอนัตตาของนามธรรมและรูปธรรม เลือกไม่ได้ จะไปเจาะจงบรรพไหนก็ได้ แต่ปัญญาของผู้นั้นต้องพร้อมที่จะไม่หวั่นไหว แล้วสติก็จะระลึกต่อนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดแล้วก็หมดไป เป็นลักษณะของนาม เป็นลักษณะของรูปแต่ละชนิด โดยความเป็นอนัตตา และการที่ไม่หวั่นไหว เพราะมีปกติเป็นผู้เจริญสติจนชิน

ถ. พระอรหันต์องค์แรกของโลก คือ ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ จนมาถึงท่านพระอัสสชิ ทั้ง ๕ รูปนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้เจริญมหาสติปัฏฐาน ๔ หรือเปล่า

ส. แน่นอนที่สุด เพราะไม่มีหนทางอื่น นามรูปกำลังเกิดดับ ถ้าสติไม่เกิดขึ้นจะลึกลงลักษณะของนามและรูปที่เกิดดับอย่างรวดเร็วมาก แต่ธรรมชาติของการพิสูจน์ ที่จะพิสูจน์ได้เพราะมีการระลึก คือ สติระลึกลักษณะที่กำลังปรากฏ จนกว่าปัญญาจะเพิ่มขึ้น รู้ชัด แล้วยิ่งขึ้น ละคลายมากขึ้น สภาพธรรมก็ปรากฏ ความเกิดดับ ความเป็นอนัตตาตามปกติ เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่การไปรู้ทำทาง ซึ่งไม่มีลักษณะสภาวะของรูป

ถ. คำว่า สภาวะนี้ ผมเคยตั้งใจสงสัย เคยเรียนถามท่านอาจารย์ ผู้สอนภาษาบาลีว่าคืออะไร ท่านยกภาษาบาลีขึ้นมาว่า สนฺโต ภาโว สภาโว แปลว่า ธรรมชาติใดปรากฏให้รู้ได้ตามความเป็นจริง ธรรมชาตินั้นชื่อว่า สภาวะ ผมก็ถามว่า ธรรมชาติใดที่ปรากฏให้รู้ได้ตามความเป็นจริงนั่นคืออะไร ท่านตอบว่า อย่างดิน ธรรมชาติของดินปรากฏให้รู้ได้ โดยมีลักษณะแข็งหรืออ่อน ธรรมชาติของลมทำให้แฉ่ง ตึง หรือไหวไป ธรรมชาติของไฟก็มีความร้อน ความเย็น เป็นธรรมชาติที่ปรากฏให้รู้ได้จริง ๆ อย่างนี้ เป็นต้น ท่านยกอย่างนี้ขึ้นมาอ้าง ผมก็บอกว่าอย่างนี้ผมพอเข้าใจ

แต่สภาวะที่ได้สนทนากับท่านผู้ปฏิบัติ หรือท่านที่เจริญสติปัฏฐานโดยอาศัยห้องแคบ ๆ เจริญมาแล้วท่านก็บอกว่า สภาวะของท่านมีอีกอย่างหนึ่ง คือนั่งแล้วเกิดเมื่อยขึ้นแล้วก็ไปยืน ผมก็บอกว่า เมื่อยเป็นสภาวะของอะไร เดียวนี้ผมอยากรู้กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เมื่อยเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน แล้วผมจะรู้กายานุปัสสนาสติปัฏฐานได้อย่างไร

ท่านบอกว่า รูปที่ นั่งอยู่เป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์ ให้รู้รูปนั่ง ผมก็ถามว่า แล้วจะรู้อะไร ท่านก็บอกว่าให้รู้รูปนั่งอีก ผมก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร ได้สนทนากับผู้ที่เพิ่งเจริญสติปัฏฐาน เขาบอกว่า การเจริญสติปัฏฐานให้ดูรูปนั่ง รูปยืน รูปเดิน ดู

ทั้งแท่งนี้แหละ ผมก็ว่า ถ้าดูทั้งแท่งแล้วจะไปรู้ลักษณะได้อย่างไร ท่านก็ตอบว่า ทำไมจะไม่รู้ ลักษณะก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เราขึ้นอยู่กับอย่างนี้ ยกแขนไปนิดหนึ่งก็เปลี่ยนรูปไปแล้ว ผมก็บอกว่า แล้วจะรู้ลักษณะอะไร ท่านตอบว่า ก็ลักษณะนั้นแหละ ผมก็ว่า คือลักษณะอะไร ก็ไม่รู้รู้อยู่นั่นเอง ผมก็ถามว่า ท่านไปเจริญมานี้ เป็นอย่างไรบ้าง ท่านบอกว่า สมาธิเอาไปกิน ผมถามว่าทำไม ท่านว่า ไปดูรูปนั่ง รูปนอนเพลिन เป็นสมาธิไป นิमितอะไร ๆ เกิดขึ้นมากมาย ต่อมาท่านเปลี่ยนมาเจริญรู้ทางใจ ผมถามว่า รู้อย่างไร ท่านตอบว่ากำหนดที่จิต ผมถามว่าได้อะไร ท่านตอบว่ากำลังเดิน ๆ อยู่ พอกำหนดไป ๆ เกิดรูปที่จิต ล้มลงไปเลย ผมถามว่า แล้วรู้อะไร ตอนนี้คำตอบก็ชักไม่คงเส้นคงวา

ผมนำมาเรียนให้ฟังว่า ผมได้สนทนากับท่านที่เจริญมาแล้วอย่างนี้ แต่ผมเข้าใจว่า ถ้าผมจะรู้กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผมก็ควรจะรู้ตามความเป็นจริงที่ปรากฏที่กาย แต่ที่กายนี้รูปนามยังไม่ปรากฏ แต่จะไปรู้ปัจจัยปริคคหญาณบ้าง สัมมสนญาณบ้าง อุทัพพญาณบ้าง ผมบอกว่าผมยังไม่ถึงขนาดนั้นหรอก ขอขึ้นต้น นามรูปปริจเฉทญาณ

สุ. ขอขอบคุณท่านผู้ฟังที่ได้เล่าเรื่องการสนทนาระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาผลและเหตุ การรู้ธรรมเป็นสิ่งที่พิจารณาได้ตั้งแต่เบื้องต้นทีเดียวว่า ข้อปฏิบัติใดมีเหตุผล หรือว่าข้อปฏิบัติใดไม่ทำให้ปัญญาเจริญแล้วรู้สภาพธรรมที่ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ ขณะนี้ทุกท่านที่นั่งอยู่ บางท่านอาจจะเมื่อย สติระลึกได้ไหม ถ้าสติระลึกได้ตรงลักษณะนั้น สภาพที่กำลังปวดและเมื่อยนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ชื่อว่าท่านรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงใช่หรือไม่ใช่

โดยมากผู้ที่ไปสู่นักปฏิบัติแล้วกล่าวว่า ท่านอยู่ข้างนอกไม่รู้ชัด ท่านต้องไปนั่งจนเมื่อย แล้วท่านก็รู้เมื่อย แต่ว่าปกติเมื่อย ปวดเจ็บในชีวิตประจำวันเป็นของจริง สติไม่ระลึก แล้วก็บอการะลึกไม่ได้ รู้ไม่ได้ อย่างนี้จะทำให้เป็นปัญญาที่ถูกต้องแล้วละคลายการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนได้ไหม

อีกอย่างหนึ่ง ท่านบอกว่า การที่ไปสู่สำนักปฏิบัติได้รู้ทุกข์ คือ นั่งแล้วเมื่อยแล้วก็รู้ แต่ปกตินั่งเมื่อย ไม่รู้ หรือยืน เดิน เมื่อยธรรมดา ไม่รู้ แต่ไปรู้เวลาที่อยู่สำนักปฏิบัติ ท่านคิดว่า ท่านรู้ทุกข์ รู้ปัจจัย รู้ว่ารูปนังเป็นปัจจัยให้เกิดความเมื่อยขึ้น

สังขารธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ปัญญาของผู้ที่เจริญสติรู้ปัจจัยของสังขารธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ขณะนี้เห็นมีแล้ว เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย ได้ยินกำลังมี เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานมีความรู้เพิ่มขึ้นจากนามรูปปริจเฉทญาณที่รู้ชัดในความเป็นอนัตตาของนามธาตุ ของรูปธาตุ แต่ละอย่างตามความเป็นจริงแล้ว ซึ่งนั่นเป็นแต่เพียงปัญญาขั้นต้น เพราะเหตุว่ายังไม่ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามและรูป และที่ยังไม่ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามและรูปที่เป็นอุทกัพพญาณ เพราะสัมมสนญาณยังไม่เกิด ที่สัมมสนญาณยังไม่เกิด ก็เพราะปัจจัยปริคคหญาณยังไม่เกิด

ญาณที่รู้ปัจจัยไม่ใช่รู้แต่เพียงว่า นั่งเมื่อย รูปนังเป็นปัจจัยให้เกิดเมื่อย แต่ปัจจัยของนามและรูปที่ทำให้นามและรูปเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเดี๋ยวนี้และต่อไป ไม่รู้

กำลังเห็นเป็นสภาวะธรรม เกิดแล้วเพราะมีเหตุปัจจัย ไม่รู้

กำลังได้ยิน เกิดแล้วเพราะมีเหตุปัจจัย ไม่รู้

คิดนึก เกิดแล้วเพราะมีเหตุปัจจัย ไม่รู้

ไปรู้เพียงว่านั่งเมื่อย รูปนังเป็นปัจจัยให้เมื่อย นั่นไม่ใช่การพิจารณานามและรูปจนทั่วจนชินในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งนามและรูปเสมอกันหมด ซึ่งการรู้ชัดในลักษณะของนามและรูปทรงแสดงไว้โดยละเอียดทีเดียว

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถาวิภังคปกรณ์ ปฏิจจสมุปบาท วิภังคนิทเทศ มีข้อความว่า

ผู้ที่แสดงธรรม คือ บัณฑิต ไม่ปฏิเสธพระสูตร คล้อยตามพระวินัย
ตรวจดูมหาปเทศ

นี่เป็นเพียงการแสดงเรื่องของบัณฑิต แต่ยังไม่ใช่ปัญญาที่รู้ชัดในขณะที
นามธรรม รูปธรรม เกิดปรากฏในขณะนั้น และรู้แจ้งถึงความเป็นบัณฑิตที่เกิดของ
นามและรูปในขณะนั้น

สำหรับท่านที่เจริญสติปัฏฐานแบบนั่งเมื่อยแล้วก็เปลี่ยน จำกัดอยู่ในห้อง
ท่านคล้อยตามพระวินัยข้อไหน ตรวจสอบได้ในพระวินัยปิฎก พระภิกษุท่านก็
ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยปิฎกตั้งแต่ครั้งโน้นจนถึงครั้งนี้ แล้วเจริญสติปัฏฐาน
ด้วย

ข้อความใน **สังขยวิภังคนิทเทส ใน นิทเทสมัคคสังขย ใน สัมโมหวิโนทนี**
อรรถกถาวิภังคปกรณ์ มีเรื่องการแทงตลอดในสังขธรรมทั้ง ๔ ว่า

สังขจะทั้ง ๔ เห็นได้ยากเพราะลึกซึ้ง ความพยายามเพื่อจะแทงตลอด
อริยสังขธรรม ย่อมเป็นดุจการเอื้อมมือเพื่อจับภวคพรหม (คือ อรูปพรหม) เป็นดุจ
การเหยียดเท้าเพื่อเหยงอเวจี แล้วเป็นดุจการเอาปลายขนทรายจรดปลายขน
ทรายอันเจียดแล้ว ๑๐๐ เสี่ยง

สังขจะทั้ง ๔ คือ ทุกขอริยสังขจะ การประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของ
นามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่ง่าย ๆ ที่พอเมื่อยก็รู้ว่าเป็นบัณฑิต แล้วก็เป็นการรู้
สภาวะ แล้วก็ประจักษ์สันตติชาติ เพราะเหตุว่าการที่จะประจักษ์สันตติของนาม
หรือรูปขาดโดยความเกิดขึ้นและดับไปที่เป็นขั้นอุทยัพพญาณนั้น ต้องมีการ
พิจารณานามและรูปที่เป็นปกติในชีวิตประจำวันจนกระทั่งมีความรู้ที่ นามและรูป
ทั้งหมดเสมอกัน กรรมจำแนกให้บุคคลต่างกัน เป็นพระราชา เป็นมหาอำมาตย์
เป็นทาสกรรมกร แต่ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานประจักษ์ลักษณะที่เสมอกันของนามธรรม
และรูปธรรม

การเห็นไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่ใด เห็นสิ่งที่น่าพอใจ หรือไม่น่าพอใจ ก็
เสมอกัน การได้ยินเสียงที่น่าพอใจ หรือเสียงที่ไม่น่าพอใจ ในสถานที่ไหน การได้

ยิन्नนั้นก็เสมอกัน เป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรม การได้กลิ่น ไม่ว่า จะเป็นกลิ่นที่ประณีตที่สถานที่ใด กลิ่นอะไร ปัญญาที่รู้ถึงความเสมอกันของ นามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะประจักษ์สันตติชาติ ปัญญาจะต้องพิจารณานาม และรูปจนทั่ว จนชิน จนเสมอกันหมด จะไม่มีคำกล่าวว่า เวลาที่อยู่ในห้อง กัมมัฏฐานแล้วรู้ชัด ผู้ที่อยู่นอกห้องไม่รู้ชัด ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะ ทรงสรรเสริญความไม่คลุกคลี ก็ไม่มีห้องกัมมัฏฐานในครั้งพุทธกาล

ก่อนที่ท่านจะคิดว่า ท่านประจักษ์สันตติชาติ กำลังเห็นเดี๋ยวนี้เตือนตัวเอง เสียก่อนว่า รู้ชัดหรือยังในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ถ้ายังไม่รู้ชัดก็อย่าได้ คิดถึงอุทัพพัญญู หรือว่า สันตติชาติเลย

ขอล่าวถึงบุคคลในครั้งอดีต เพื่อเป็นตัวอย่างที่จะให้ท่านผู้ฟังเห็นว่า การ รู้แจ้งหรือว่าการแทงตลอดสังขารมนั้น เป็นการยากเพียงไร

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค กามทสูตรที่ ๖ มีข้อความว่า

กามทเทวบุตรยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระ-
ภาคว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค สมณธรรมทำได้ยาก ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
สมณธรรมทำได้โดยยากยิ่ง

ซึ่งข้อความใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย** มีว่า

เทพบุตรนี้ได้เป็นผู้ที่บำเพ็ญเพียรในกาลก่อน แล้วข่มกิเลสด้วยการ ประกอบความเพียร แต่เพราะเป็นผู้ที่มีกิเลสกล้า กระทำสมณธรรมก็ไม่บรรลु อริยมุมิ เพราะเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยในกาลก่อนน้อย แล้วกระทำกาลกิริยา บังเกิดใน เทวโลก เทพบุตรนั้นไปสู่สำนักของพระผู้มีพระภาค กราบทูลซึ่งเรื่องการกระทำได้ โดยยาก เพราะเป็นการกระทำที่ต้องเจริญนาน

รู้ยาก หรือรู้ง่าย สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ที่กำลังเกิดดับจริง ๆ ไม่ใช่ตัวตนเลย ที่จะประจักษ์และทำให้ถึงอริยมุมได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนทั้งหลายผู้ตั้งมั่นแล้วด้วยศีลแห่งพระเสขะ มีตนตั้งมั่นแล้ว ย่อมกระทำ แม้ซึ่งสมณธรรมอันบุคคลทำได้โดยยาก ความยินดีย่อมนำสุขมาให้แก่บุคคลผู้เข้าถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้ไม่มีเรื่อน

กามทเทวบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อที่หาได้ยากนี้ คือ ความสันโดษยินดี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใดยินดีแล้วในความสงบแห่งจิต ชนเหล่าใดมีใจยินดีแล้วในความอบรมจิตทั้งกลางวันและกลางคืน ชนเหล่านั้นย่อมได้แม้ซึ่งสิ่งที่ได้โดยยาก

การอบรมจิต คือ การเจริญสติปัฏฐานนั่นเอง เพราะไม่ว่านามธรรมใดจะเกิดขึ้น ก็เพราะเหตุว่ามีปัจจัยที่ได้สะสมมาตามความเป็นจริง ท่านผู้ใดมีความตระหนี่เกิดขึ้น สติระลึกได้ว่า ยังมีกิเลสที่ไม่ได้ละคือความตระหนี่ เพราะฉะนั้น ความตระหนี่ก็มีปัจจัยเกิดขึ้นได้ ท่านผู้ใดกำลังวิชยา คนอื่นไม่รู้เลย สติระลึกว่าเป็นนามธรรมชนิดหนึ่งเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมตน คือ ผู้ที่เจริญสติระลึกได้ว่า สภาพธรรมนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แล้วก็ขัดเกลา การละคลายกิเลสจึงจะดับหมดสิ้นเป็นสมุจเฉทได้เป็นลำดับ แต่ไม่ใช่ว่า ให้ท่านไปบังคับไว้ตลอดเวลา ไม่ให้เกิดโลภะ ไม่ให้เกิดวิชยา ไม่ให้เกิดตระหนี่ ถ้าเป็นโดยลักษณะนั้นแล้ว ท่านจะ 모르ว่า สังขารธรรมทั้งหลายนั้นไม่ใช่ตัวตน แต่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน จะไม่ถึงแม้ปัจจัยปริคคหญาณ เพราะเหตุว่าท่านไม่ได้พิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

กามทเทวบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ธรรมชาติที่ตั้งมั่นได้ยากนี้ คือ จิต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใดยินดีแล้วในความสงบอินทรีย์ ชนเหล่านั้นย่อมตั้งมั่นซึ่งจิตที่ตั้งมั่นได้ยาก

ดูกร กามทเทวบุตร อริยะทั้งหลายเหล่านั้นตัดข่ายแห่งมัจจุได้

การสนทนาระหว่างกามทเทวบุตรกับพระผู้มีพระภาคก็ได้เป็นไปในเรื่องของสติปัฏฐาน ตามข้อความที่กามทเทวบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ธรรมชาติที่ตั้งมั่นได้ยากนี้ คือ จิต

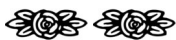
จิตตั้งมั่นไม่ได้ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ในขณะที่กำลังเห็น เพลินไปอีกแล้ว เป็นตัวตนมากมายทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จิตไม่ตั้งมั่นเสียเลย ท่านจะกล่าวว่าย่างนี้ เพราะท่านมุ่งหมายที่จะให้จิตตั้งมั่น คือ สติมั่นคง สติมั่นคงนี้หมายความว่า ระลึกรู้ทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นขณะไหน ขณะที่กำลังเห็น สติก็ระลึกรู้ได้ เห็นสิ่งที่ประณีต สติก็ระลึกรู้ได้ เห็นสิ่งที่น่าขัดเคือง สติก็ระลึกรู้ได้ นั่นคือสติที่มั่นคง แล้วก็เป็นจิตที่ตั้งมั่น

การที่สติจะมั่นคง จิตจะมั่นคง เป็นเรื่องของการอบรมจิต

๑๖๒

ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ชนเหล่าใดยินดีแล้วในความสงบอินทรีย์

ในความสงบอินทรีย์ คือ ระลึกรู้นามและรูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
ทันที ถ้าสติไม่ระลึกรู้ทันที ขณะนั้นจิตไม่สงบ หวั่นไหวไปตามรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ด้วยความเป็นตัวตน แต่เวลาที่สงบอินทรีย์ คือ ขณะที่สติระลึกรู้
ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

กามทเทวบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ทางที่ไปได้ยาก คือ ทางที่ไม่เสมอ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กามทเทวบุตร อริยะทั้งหลายย่อมไปได้ แม้ในทางที่ไม่เสมอที่ไปได้
ยาก ผู้มิใช่อริยะย่อมเป็นผู้บ่ยศีระชะลงเบื้องต่ำ ตกไปในทางอันไม่เสมอ ทางนั้น
เสมอเสมอสำหรับอริยะทั้งหลาย เพราะอริยะทั้งหลายเป็นผู้สม่ำเสมอในทางอันไม่
เสมอ

เวลานี้ทางที่ไปได้ยากเพราะไม่สม่ำเสมอ ยังเป็นของท่านที่ยังไม่ได้เป็นพระ
อริยบุคคล หรือว่ายังไม่มี ความมั่นคงในข้อปฏิบัติ

สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีข้อความว่า

ทางที่ไปได้ยาก ก็คือทางที่ไม่เรียบ ไม่สม่ำเสมอ ความจริงอริยมรรคไม่ใช่
ไปได้ยาก ไม่ใช่ไม่เรียบ แต่ว่ามีอันตรายอยู่มากมายในทางปฏิบัติเบื้องต้น
เพราะฉะนั้น จึงตรัสไว้อย่างนี้ ชื่อว่า ไปได้ยาก

สำหรับท่านที่เพิ่งเริ่มเจริญสติปัฏฐาน พิสูจน์ความจริงได้กับตัวของท่านเอง
สติระลึกรู้ลักษณะของนามของรูป มีความจดจ้อง มีความสังขย มีความเคลือบ

แคลงเกิดขึ้น ทำให้เป็นอย่างนั้นบ้าง เป็นอย่างนี้บ้าง หวังในผลบ้าง หรือสติไม่ระลึกไว้ว่า แม้ที่คิดอย่างนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ในตอนแรกจึงยากเหมือนกับเป็นทางที่ไม่สม่ำเสมอ เพราะสติยังไม่ได้ระลึกไว้จนทั่วว่า เป็นแต่นาม เป็นแต่รูปเท่านั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

ผู้ไม่ใช่อริยะ เป็นผู้มีศีรชะตกจากศีรชะ คือ ญาณ เพราะไม่สามารถขึ้นสู่อริยะได้ และท่านเรียกว่า ผู้ไม่ใช่อริยะเหล่านั้นย่อมตกไปในทาง

ทางที่ไม่เสมอเป็นทางที่ผิดได้ เป็นข้อความที่แสดงให้เห็นว่า มรรคมงคล ๘ เป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องยาก ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดคิดว่า ท่านละบ้านช่องไปอยู่ที่หนึ่งใด จำกัดสถานที่อยู่สัก ๗ วัน ๑๕ วัน ๗ เดือน ท่านก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าเป็นอย่างนั้น ทำไมในครั้งนั้นไม่มีการชักชวนฆราวาสว่า มาเถิด มากันสัก ๗ วัน ๑๕ วัน หรือว่าเดือนหนึ่ง แล้วจะได้รู้สภาวะธรรม หรือได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ทั้ง ๆ ที่ท่านละอาคารบ้านเรือนแล้ว เป็นเพศบรรพชิตแล้ว ท่านก็ยังเจริญกัน ๑๐ ปี ๒๐ ปี ๓๐ ปี ๔๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี และกามทเหตุบุตรก็เป็นประจักษ์พยานว่า ถึงเจริญอย่างนั้นก็ไม่บรรลุเป็นอริยบุคคลได้ ถ้าเหตุไม่สมควรแก่ผล

เพราะฉะนั้น ถ้าศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถาโดยตรง จะทำให้เข้าใจสภาพธรรมถูกต้อง

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ กินติสูตร มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในป่าชฎสถานที่บ้านวงสรองพลี เขตเมืองกุสินารา สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอมีความดำริในเราบ้างหรือว่า พระสมณโคดมแสดงธรรมเพราะเหตุจี้วร หรือเพราะเหตุปิณฑบาท หรือเพราะเหตุเสนาสนะ หรือเพราะเหตุหวังสุขในภพน้อยภพใหญ่ ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ไม่มีความดำริในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้เลย ว่า พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมเพราะเหตุจี้วร หรือเพราะเหตุปิณฑบาท หรือเพราะเหตุเสนาสนะ หรือเพราะเหตุหวังสุขในภพน้อยภพใหญ่ ด้วยอาการนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เป็นอันว่าพวกเธอไม่มีความดำริในเราอย่างนี้เลย ว่า พระสมณโคดมแสดงธรรมเพราะเหตุจี้วร หรือเพราะเหตุปิณฑบาท หรือเพราะเหตุเสนาสนะ หรือเพราะเหตุหวังสุขในภพน้อยภพใหญ่ ด้วยอาการนี้ ถ้าเช่นนั้น พวกเธอมีความดำริในเราอย่างไรเล่า

พระภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์มีความดำริในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้แล้ว ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงอนุเคราะห์ ทรงแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ทรงอาศัยความอนุเคราะห์แสดงธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เป็นอันว่าพวกเธอมีความดำริในเราอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคผู้อนุเคราะห์ แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความอนุเคราะห์แสดงธรรม เพราะฉะนั้นแล ธรรมเหล่านี้ใดอันเราแสดงแล้วแก่เธอทั้งหลายด้วยความรู้ยิ่ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ เธอทั้งปวงพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีต่อกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาอยู่ในธรรมเหล่านั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อพวกเธอนั้นพร้อมเพรียงกัน ยินดีต่อกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาอยู่ จะพึงมีภิกษุผู้กล่าวต่างกันในเรื่องอันยังเป็น ๒ รูป

ที่กล่าวต่างกันนั้น มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

ประเภทที่ ๑

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ถ้าพวกเธอมีความเห็นในภิกษุ ๒ รูปนั้น อย่างนี้ว่า ท่านทั้ง ๒ นี้แล มีวาทีต่างกันโดยอรรถและโดยพยัญชนะ พวกเธอสำคัญภิกษุรูปใดใน ๒ รูปนั้น ว่า ว่าง่ายกว่ากัน พึงเข้าไปหาภิกษุรูปนั้น แล้วกล่าวแก่เธออย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้ง ๒ มีวาทีต่างกันโดยอรรถและโดยพยัญชนะ ขอท่านโปรดทราบความต่างกันนี้แน่ แม้โดยอาการที่ต่างกันโดยอรรถและโดยพยัญชนะ ท่านผู้มีอายุทั้ง ๒ อย่าถึงต้องวิวาทกันเลย

ต่อนั้นพวกเธอสำคัญภิกษุอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายเดียวกันรูปใดว่า ว่าง่ายกว่า พึงเข้าไปหารูปนั้น แล้วกล่าวแก่เธออย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้ง ๒ มีวาทีต่างกันโดยอรรถและโดยพยัญชนะ ขอท่านโปรดทราบความต่างกันนี้แน่ แม้โดยอาการที่ต่างกันโดยอรรถและโดยพยัญชนะ ท่านผู้มีอายุทั้ง ๒ อย่าถึงต้องวิวาทกันเลย

ด้วยประการนี้ พวกเธอต้องจำข้อที่ภิกษุทั้ง ๒ นั้นถือผิด โดยเป็นข้อผิดไว้ ครั้นจำได้แล้ว ข้อใดเป็นธรรม เป็นวินัย พึงกล่าวข้อนั้น

ถ้าไม่มีท่านผู้หนึ่งผู้ใดศึกษาพระธรรมวินัย จะมีท่านผู้หนึ่งผู้ใดไปกล่าวกับ ภิกษุ ๒ รูปนั้นได้ใหม่ว่า ท่านทั้ง ๒ กล่าววาทีต่างกันโดยอรรถและโดยพยัญชนะ ด้วยเหตุนี้การศึกษาพระไตรปิฎก จึงเป็นสิ่งที่มิประโยชน์เกื้อกูลแก่พุทธบริษัท

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ด้วยประการนี้ พวกเธอต้องจำข้อที่ภิกษุทั้ง ๒ นั้นถือผิด โดยเป็นข้อผิดไว้ ครั้นจำได้แล้ว ข้อใดเป็นธรรม เป็นวินัย พึงกล่าวข้อนั้น

พุทธบริษัทสมัยนี้ยังจะกระทำอย่างนี้บ้างหรือเปล่า ซึ่งถ้ามีความเข้าใจถูกต้องในพระธรรมวินัย และปรากฏว่า มีท่านที่กล่าวคลาดเคลื่อน เข้าใจผิดไปจากพระธรรมวินัย ท่านจะทำอย่างนี้ไหม นอกจากนั้นยังต้องจำข้อที่ท่านผู้นั้นถือผิด โดยเป็นข้อถือผิด ครั้นจำได้แล้ว ข้อใดเป็นธรรม เป็นวินัย พึงกล่าวข้อนั้น

นี้เป็นประเภทหนึ่ง คือ กล่าววาทะต่างกันทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ
ประเภทที่ ๒ คือ

ท่านทั้ง ๒ นี้ มีวาทะต่างกันโดยอรรถ ย่อมลงกันได้โดยพยัญชนะ นี้ก็
โดยนัยเดียวกัน

แล้วพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสว่า

พวกเธอต้องจำข้อที่ภิกษุทั้ง ๒ นั้นถือผิด โดยเป็นข้อผิด และจำข้อที่ภิกษุ
ทั้ง ๒ นั้นถือถูก โดยเป็นข้อถูกไว้ ครั้นจำได้แล้ว ข้อใดเป็นธรรม เป็นวินัย พึง
กล่าวข้อนั้น

ประเภทที่ ๓ คือ

ท่านทั้ง ๒ นี้แล มีวาทะลงกันโดยอรรถ ยังต่างกันแต่โดยพยัญชนะ ก็
เรื่องพยัญชนะนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่กระนั้นก็พึงกระทำอย่างเดียวกัน

ประเภทที่ ๔ คือ

ท่านทั้ง ๒ นี้แล มีวาทะสมกัน ลงกัน ทั้งโดยอรรถและโดยพยัญชนะ แต่
แม้กระนั้นก็ยังต้องวิวาทกัน

ในข้อนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พวกเธอต้องจำข้อที่ภิกษุทั้ง ๒ นั้นถือถูก โดยเป็นข้อถูกไว้ ครั้นจำได้แล้ว
ข้อใดเป็นธรรม เป็นวินัย พึงกล่าวข้อนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อพวกเธอนั้นพร้อมเพรียงกัน ยินดีต่อกัน ไม่
วิวาทกัน ศึกษาอยู่ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งพึงมีอาบัติเป็นวิติกกมโทษ พวกเธออย่า
เพ่งใจทบทวนนัยด้วยข้อใจท พึงใคร่ครวญบุคคลก่อนว่า ด้วยอาการนี้ ความไม่
ลำบากจักมีแก่เรา และความไม่ขัดใจจักมีแก่บุคคลผู้ต้องอาบัติ เพราะบุคคลผู้
ต้องอาบัติเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ ไม่มีทิฏฐิมั่น ยอมสละคืนได้ง่าย และ

เราอาจจะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลได้ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอมีความเห็นอย่างนี้ ก็ควรพูด

ไม่ใช่แต่เฉพาะเรื่องอาบัติซึ่งเป็นเรื่องวินัย แม้แต่เรื่องธรรมก็โดยนัยเดียวกัน

พึงใคร่ครวญว่า ความไม่ลำบากจักมีแก่เรา และความไม่ขัดใจจักมีแก่บุคคลนั้น เพราะบุคคลนั้นเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ ไม่มีทิฏฐิมั่น ยอมสละคืนได้ง่าย และเราอาจจะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลได้ ถ้าเธอมีความเห็นอย่างนี้ ก็ควรพูด

เป็นเรื่องที่จะต้องดูบุคคลด้วยว่า การที่จะพูดธรรม หรือกล่าวธรรมกับบุคคลนั้น จะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ เพราะว่าบางครั้งการที่จะกล่าวธรรมที่ถูกกับบุคคลอื่น ผู้กล่าวจะไม่ได้รับความลำบากใจอย่างใดเลย เพราะเหตุว่าผู้อื่นก็มีความเข้าใจในเจตนาที่เป็นกุศล และทั้งเป็นผู้ที่ไม่ผูกโกรธ ยอมสละคืนได้ง่าย แต่ว่าบุคคลก็มีหลายประเภท มีหลายจำพวก

สำหรับอีกบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่ ๒ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อนึ่ง ถ้าพวกเธอมีความเห็นอย่างนี้ว่า ความไม่ลำบากจักมีแก่เรา แต่ความขัดใจจักมีแก่บุคคลผู้ต้องอาบัติ เพราะบุคคลผู้ต้องอาบัติเป็นคนมักโกรธ มีความผูกโกรธ มีทิฏฐิมั่น แต่ยอมสละคืนได้ง่าย และเราอาจจะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลได้ ก็เรื่องความขัดใจของบุคคลผู้ต้องอาบัตินี้เป็นเรื่องเล็กน้อย ส่วนเรื่องที่เราอาจจะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลนั้นแลเป็นเรื่องใหญ่กว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอมีความเห็นอย่างนี้ ก็ควรพูด

บางครั้งการกล่าวธรรมที่ถูกต้องให้บุคคลอื่นได้ฟัง ได้พิจารณานั้น ไม่เป็นเรื่องลำบากสำหรับผู้กล่าว แต่เป็นเรื่องขัดใจของผู้ฟัง ถึงคนอื่นจะขัดใจ แต่ถ้าท่านสามารถที่จะให้เขาออกจากอกุศล และดำรงอยู่ในกุศลได้ ก็ควรที่จะคิดว่าความขัดใจของบุคคลนั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เรื่องที่จะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลนั้นเป็นเรื่องใหญ่กว่า เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะพูด นี่เป็นบุคคลที่ ๒

สำหรับบุคคลที่ ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อนึ่ง ถ้าพวกเธอมีความเห็นอย่างนี้ว่า ความลำบากจักมีแก่เรา แต่ความไม่ขัดใจจักมีแก่บุคคลผู้ต้องอาบัติ

ข้อความโดยย่อมีว่า

ก็เรื่องความลำบากของเราเป็นเรื่องเล็กน้อย ส่วนเรื่องที่เราอาจจะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลได้นั้นแล เป็นเรื่องใหญ่กว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอมีความเห็นอย่างนี้ ก็ควรพูด

บางที่ผู้รับฟังเป็นผู้ที่ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ แต่ว่าความลำบากจะมีแก่ผู้พูด ผู้พูดอยู่ในฐานะที่ยากแก่การที่จะพูด อาจจะโดยฐานะที่เป็นศิษย์ก็ได้ ซึ่งยากแก่การที่จะกล่าวกับอาจารย์ แต่ว่าถ้าบุคคลที่รับฟังเป็นผู้ที่ไม่ผูกโกรธ ไม่มักโกรธ ถึงแม้ว่าจะมีทิฏฐิมั่น ก็ยอมสละคืนได้ง่าย ก็ควรพูด

สำหรับบุคคลอีกประเภทหนึ่ง คือ เป็นเรื่องลำบากใจทั้งผู้พูด และเป็นทั้งขัดใจผู้ฟังด้วย แต่แม้กระนั้น ประโยชน์สำคัญกว่า คือ ถ้าเห็นว่าอาจจะให้เขาออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลได้ ก็ควรพูด นี่เป็นบุคคลประเภทที่ ๔

ส่วนบุคคลอีกประเภทหนึ่งเป็นประเภทสุดท้าย มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แต่ถ้าพวกเธอมีความเห็นอย่างนี้ว่า ความลำบากจักมีแก่เรา และความขัดใจจักมีแก่บุคคลผู้ต้องอาบัติ เพราะบุคคลผู้ต้องอาบัติเป็นคนมักโกรธ มีความผูกโกรธ มีทิฏฐิมั่น สละคืนได้ยาก ทั้งเราก็คงไม่อาจจะให้เขาออกจากอกุศลดำรงอยู่ในกุศลได้ พวกเธอก็ต้องไม่ละเลยอุเบกขาในบุคคลเช่นนี้

ประการสุดท้ายก็หมดหนทาง คือ ไม่มีทางที่จะทำอะไรได้ นี่เป็นเรื่องชีวิตปกติประจำวัน ตราบใดที่ยังเกิดวนเวียนในวัฏฏะ ที่ยังจะต้องเกื้อกูลอนุเคราะห์ในธรรมซึ่งกันและกัน ก็จะต้องมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นไป แม้ในครั้งพุทธกาล

ถ้าท่านไม่ศึกษาเทียบเคียงพระธรรม ท่านจะไปเกื้อกูลบุคคลอื่นได้ไหม มีอะไรที่จะเป็นข้อเปรียบเทียบ ข้ออ้าง ข้อพิสูจน์ธรรมที่ท่านกล่าวว่าเป็นธรรมที่ถูกต้อง เป็นธรรมที่จริง

ข้อความตอนท้ายของ **กนิตสูตร** มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอื่น ๆ พึงถามเธออย่างนี้ว่า ท่านให้ภิกษุเหล่านี้ของพวกเราออกจากอกุศล ดำรงอยู่ในกุศลแล้วหรือ ภิกษุเมื่อจะพยากรณ์โดยชอบ พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าฟังธรรมของพระองค์แล้ว ได้กล่าวแก่ภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมแล้ว ออกจากอกุศล และดำรงอยู่ในกุศลได้แล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อพยากรณ์อย่างนี้แล ชื่อว่า ไม่ยกตน ไม่ข่มคนอื่น พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรมด้วย ทั้งการกล่าวก่อนและการกล่าวตามกันอะไร ๆ อันชอบด้วยเหตุ ย่อมไม่ถึงฐานะน่าตำหนิด้วย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล

แสดงให้เห็นว่า เพราะภิกษุเหล่านั้นฟังธรรม จึงได้ออกจากอกุศลได้ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของธรรมที่จะต้องศึกษา ค้นคว้า ไตร่ตรอง เทียบเคียง ประพฤติปฏิบัติตามแล้วก็เกื้อกูลบุคคลอื่น แต่ถ้าท่านไม่ศึกษาพระไตรปิฎก ไม่เทียบเคียง ท่านก็เกื้อกูลบุคคลอื่นไม่ได้ ไม่ว่าบุคคลอื่นจะเกื้อกูลลำบากหรือไม่ลำบาก

สำหรับในการเกื้อกูลอนุเคราะห์บุคคลที่มีอกุศลให้ออกจากอกุศล บางท่านก็อยู่ในฐานะที่ลำบาก

ใน **ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค อุปมายวัตตกถา** เป็นวัตรข้อปฏิบัติของศิษย์ที่มีต่ออาจารย์ ต่ออุปัชฌายะ ซึ่ง

ถ้าจะศึกษาจากพระวินัย มหาวรรค ก็มีข้อความแสดงถึงวัตรปฏิบัติของศิษย์ที่มีต่ออุปัชฌายะอาจารย์ ที่เป็นชีวิตปกติประจำวันอย่างละเอียด ตั้งแต่ลุกขึ้นแต่เช้าตรู่

ตติยสมันตปาสาทิกา มีข้อความว่า

เมื่ออุปัชฌาย์กล่าววาทาไถลต่ออาบัติ พึงห้าม เป็นเชิงถามอย่างนี้ว่า พุด เช่นนี้ควรหรือขอรับ ไม่เป็นอาบัติหรือ แต่ตั้งใจว่าจักห้าม แล้วก็สมควรพูดกับท่านว่า ท่านผู้ใหญ่อย่าพูดอย่างนั้น

นี่ก็เป็นเรื่องที่จะเกื้อกูลระหว่างศิษย์กับอาจารย์

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ มีข้อความว่า

ถ้าความเห็นผิดบังเกิดแก่อุปัชฌายะ สัทธวิहारิกพึงให้สละเสีย หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือพึงทำธรรมกถาแก่อุปัชฌายะนั้น

นี่เป็นหน้าที่ของศิษย์ที่จะพึงมีต่ออาจารย์ แต่ข้อสำคัญคือ ถ้าศิษย์นั้นเป็นผู้ที่เลื่อมใสในบุคคล ไม่ได้ตรวจสอบทานเทียบเคียงกับพระธรรมวินัย ก็ย่อมจะไม่รู้ว่า อาจารย์เห็นผิดหรือเข้าใจผิด ที่จะรู้ว่า บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นศิษย์หรือเป็นอาจารย์ก็ตามมีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิดนั้น ก็จะต้องรู้ได้โดยการศึกษาพระธรรมโดยตรงจากพระไตรปิฎก

๑๖๓

ได้ทราบจากบางท่านที่ได้ฟังธรรมแล้วกล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องปกติธรรมดาไม่ลึกซึ้งอะไรเลย เป็นเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชีวิตปกติธรรมดานั่นเอง แต่ธรรมทั้งหมดที่ทรงแสดงตลอด ๔๕ พรรษา มีทั้งพระวินัย ปิฎก พระสูตรตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งพระอภิธรรมปิฎกละเอียดและลึกซึ้งมาก เป็นเหตุเป็นผล แม้ข้อความในอรรถกถาก็มีว่า การดำเนินชีวิตในการทำงานของคนเราอาศัยปัจจัยสมมุปปาทเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเพศบรรพชิตหรือเพศฆราวาส มีกิจการงาน มีชีวิต มีความเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ แตกต่างกันไป

ด้วยเหตุนี้ตลอด ๔๕ พรรษาที่ทรงแสดงธรรมวินัย ไม่มีอะไรเลยที่จะพ้นจากชีวิตปกติธรรมดา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โลกะ โทสะ โมหะ อิสสา มัจฉริยะ สุข ทุกข์ อูเบกขาที่ทุกคนมี แล้วก็ปรากฏให้พิสูจน์ได้เป็นปกติในชีวิตประจำวัน จึงดูเหมือนกับว่า เป็นเรื่องที่ไม่ลึกซึ้ง เป็นเรื่องง่าย ๆ เป็นเรื่องธรรมดา แต่แท้ที่จริง **คมกิริยปณฺณ** ซึ่งได้แก่ปัญญาที่เป็นไปในอารมณ์ทั้งหลายอันลึกซึ้ง

คมกิริย เป็นชื่อของอารมณ์ อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นอารมณ์อันลึกซึ้งอย่างยิ่ง ถ้าท่านไม่เจริญสติปัฏฐานท่านจะไม่ทราบเลย เหมือนกับว่าเป็นเรื่องที่ท่านรู้แล้ว ทางตา พุดถึงสีสน်วณฺณะว่า เป็นของจริงที่ปรากฏทางตา ดูเหมือนกับที่ท่านรู้แล้ว อารมณ์ทางหู คือ เสียงที่กำลังปรากฏเป็นสภาพที่ไม่ใช่สภาพรู้ เป็นสิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ทางหู ถ้าพุดถึงเรื่องของจริงลักษณะของจริงธรรมดา ก็ดูเหมือนกับที่ท่านรู้แล้ว แต่ความละเอียด ความลึกซึ้งของสภาพธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ละลักษณะลึกซึ้งโดยสภาพของอารมณ์ตามความเป็นจริง ซึ่งท่านยังไม่ประจักษ์ ถ้าท่านใดกล่าวถึงผลการปฏิบัติ ไม่ว่าขั้นใดก็ตาม ก็ไม่ควรจะตื่นตามผลที่ท่านผู้นั้นกล่าว แต่ควรจะได้ตรวจสอบตามความเป็นจริง

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ อรรถกถาฉวิโสธนสูตร

๑ แปลว่า ๖ โสธน แปลว่า หมดจตบิริสุทธิ ซึ่งมีข้อความว่า

เพราะฉะนั้น ถ้าว่าภิกษุใด ๆ พึงพยากรณ์การบรรลุอุตริมนุสสธรรม ภิกษุนั้นอันใคร ๆ ไม่พึงสักการะ โดยเหตุเพียงเท่านี้ แต่ว่าพึงสอบสวนเพื่อความหมดจดในฐานะทั้ง ๖ เหล่านี้ว่า ท่านได้บรรลุอะไร ได้มาน หรือว่าได้วิโมกข์ อย่างหนึ่งอย่างใด

เป็นข้อความธรรมดา บางท่านอาจจะกล่าวว่า ไม่ได้พูดถึงญาณใดเลยด้วย ซึ่งธรรมดาท่านจะได้ยินโสฬสญาณ คือ ญาณ ๑๖ ท่านจะได้ยินชื่อของวิปัสสนาญาณชื่อต่าง ๆ แต่ในฉวิโสธนสูตรนี้ ไม่มีการกล่าวถึงแม้แต่ชื่อของญาณหนึ่งญาณใด แต่ว่าข้อความทั้งหมดก็เป็นเรื่องของญาณด้วย

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ฉวิโสธนสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแลพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพยากรณ์อรรถัตตผลว่า ข้าพเจ้ารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าเพ่งยินดี อย่าเพ่งคัดค้านคำกล่าวของภิกษุรูปนั้น ครั้นไม่ยินดี ไม่คัดค้านแล้ว พึงถามปัญหาเธอว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ไหวหรรณพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบนี้ มี ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน คือ คำกล่าวว่า เห็นในอารมณ์ที่ตนเห็นแล้ว คำกล่าวว่า ได้ยินในอารมณ์ที่ตนฟังแล้ว คำกล่าวว่า ทราบในอารมณ์ที่ตนทราบแล้ว คำกล่าวว่า รู้ชัดในอารมณ์ที่ตนรู้ชัดแล้ว นี่แล

โหวหาร ๔ ประการ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบ ก็จิตของท่านผู้มีอายุ ผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ อย่างไรเล่า จึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในโหวหาร ๔ นี้

พญฺชนะที่ว่า คำกล่าวว่า เห็นในอารมณ์ที่ตนเห็นแล้ว คือ ทิฏฐิ ได้ยินในอารมณ์ที่ตนได้ฟังแล้ว คือ สุตฺ ตราบในอารมณ์ที่ตนทราบแล้ว คือ มุตฺ รู้ชัดในอารมณ์ที่ตนรู้ชัดแล้ว คือ วิญญาตํ

ประการต้น ท่านสอบถามกันเพียงเท่านี้ ผู้ที่ไม่เจริญสติจะยกสิ่งนี้ขึ้นถามใหม่ หรือจะถามว่า ได้ญาณไหน ก็คงจะสนใจแต่ในผลที่เป็นญาณ ผู้ที่เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงจะไม่สนใจในผล หรือญาณ เพราะเหตุว่าถ้าผู้ใดรู้ชัดในสภาพธรรมเหล่านี้แล้ว เป็นการทดสอบญาณความรู้ชัดของผู้นั้นว่า รู้ชัดอย่างไร ด้วยพญฺชนะเพียงเท่านี้ในขั้นต้น คือ จะถามว่า

โหวหารอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบนี้ มี ๔ ประการ

๔ ประการเป็นไฉน คือ

คำกล่าวว่า เห็นในอารมณ์ที่ตนเห็นแล้ว

คำกล่าวว่า ได้ยินในอารมณ์ที่ตนฟังแล้ว

คำกล่าวว่า ทราบในอารมณ์ที่ตนทราบแล้ว

คำกล่าวว่า รู้ชัดในอารมณ์ที่ตนรู้ชัดแล้ว

นี้แล โหวหาร ๔ ประการอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบ ก็จิตของท่านผู้มีอายุ ผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ อย่างไรเล่า จึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในโหวหาร ๔ นี้

โหวหาร ๔ เป็นเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ามถึงเรื่องธรรมตา ไม่ได้ถามเรื่องอื่นเลย เพราะเหตุว่าความรู้ชัดต้องเป็นความรู้เรื่องนี้ ไม่ใช่ความรู้เรื่องอื่น ถ้ามีท่านผู้หนึ่งผู้ใดพยากรณ์ว่า ได้รู้ญาณนั้นแล้ว หรือเป็นพระอรหันตบุคคลขั้นนั้นขั้นนี้แล้ว ท่านจะสอบถามเรื่องอารมณ์ คือ เรื่องตา หู จมูก ลิ้น

กาย ใจใหม่ หรือท่านเว้น ท่านข้าม ไม่สอบถามเรื่องนี้ แต่ไปสอบถามเรื่องอื่น คือ ไปตื่นตื่นเรื่องญาณมีลักษณะอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสัญญาโยชน์ในภพแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ชอบ จึงนับว่ามีธรรมอันสมควรจะพยากรณ์ได้ ดังนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าไม่ยินดี ไม่ยินร้าย อันกิเลสไม่อาศัย ไม่พัวพัน พ้นวิเศษแล้ว พร่ากได้แล้วในธรรมที่ข้าพเจ้าได้เห็น มีใจอันกระทำให้ปราศจากเขตแดนได้แล้วอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยินดี ไม่ยินร้าย พร่ากได้แล้วในธรรมที่ข้าพเจ้าได้ ยิน มีใจอันกระทำให้ปราศจากเขตแดนได้แล้วอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยินดี ไม่ยินร้าย พร่ากได้แล้วในธรรมที่ข้าพเจ้าได้ทราบ มีใจอันกระทำให้ปราศจากเขตแดนได้แล้ว อยู่ ข้าพเจ้าไม่ยินดี ไม่ยินร้าย พร่ากได้แล้วในธรรมที่ข้าพเจ้าได้รู้ชัด มีใจอัน กระทำให้ปราศจากเขตแดนได้แล้วอยู่

ดูกร ท่านผู้มีอายุ จิตของข้าพเจ้า ผู้รู้อยู่ เห็นอยู่ อย่างนี้แล จึงได้หลุด พ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในวิหาร ๔ นี้

นี่คือผู้ที่เป้นพระอรหันต์จริง ๆ มีใจอันกระทำให้ปราศจากเขตแดน ซึ่งเป็น เขตแดนของกิเลสอย่างหนึ่ง และเขตแดนของอารมณ์อย่างหนึ่ง เวลานี้ท่านที่ยัง ไหวหวั่นไปเพราะรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็ยังอยู่ในเขตแดนของกิเลส ยัง ไม่พ้นไปจากเขตแดนของกิเลสได้

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คำกล่าวของภิกษุรูปนั้น พวกเธอควรชื่นชมอนุโมทนา ว่า สาธุ ครั้นแล้วพึงถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไปว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ อุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบนี้มี ๕ ประการ แล ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปอุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เวทูปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร สัญญาอุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร วิญญาณอุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ดูกร ท่านผู้มีอายุ นี่แลอุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๕ ประการอันพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบแล้ว ก็ จิตของท่านผู้มีอายุ ผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ อย่างไรเล่า จึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่น ในอุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๕ นี้

ตอนแรกกล่าวถึงเพียงอารมณ์ที่เห็นทางตา ที่ได้ทราบทางหู ทางจมูก ทาง ลิ้น ทางกาย แต่ควรจะถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไปอีก เพราะเหตุว่าผู้ที่จะเป็นพระ อรหันตที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่รู้นิดรู้หน่อย แล้วก็ไม่ใช่รู้เพียงหยาบ ๆ ตื้น ๆ เฝิน ๆ แต่ความรู้ของท่านผู้นั้นเป็นความจริง ซึ่งต้องเป็นความรู้ที่ละเอียดขึ้น เพราะฉะนั้น ผู้ถามก็ชักใช้ต่อไปอีกถึงว่า

จิตของท่านผู้มีอายุ ผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ อย่างไรเล่า จึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในอุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๕ นี้

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานแล้วก็ไม่รู้อุปาทานชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๕ มีไหม รูปชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ไม่ใช่สภาพรู้ ถ้าผู้ใดไม่รู้รูปชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ผู้นั้นไม่ถึงแก่นามรูปปริจเฉทญาณ การที่ผู้นั้น จะต้องเจริญสติระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ เมื่อระลึกรู้ลักษณะที่เป็น นามธรรมก็รู้ในสภาพที่เป็นนามธรรม เมื่อระลึกรู้ลักษณะที่เป็นรูปธรรมก็รู้ในความเป็นรูปธรรม จึงจะชื่อว่า เป็นปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ้าผู้ใดที่เจริญสติปัฏฐาน ปัญญาเพิ่มความรู้มากขึ้น จะไม่เคยเผลอคล่อง สงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเลย ถึงแม้ว่าจะกล่าวถึงโดยลักษณะ ของชั้นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๕ ก็ไม่พ้นจากรูปธรรมและนามธรรมนั่นเอง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสัญญาในภพแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ชอบ จึงนับว่า มีธรรมอันสมควรจะพยากรณ์ได้ ดังนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้ารู้แจ้งรูปแล้วแล้วว่า ไม่มีกำลัง ปราศจากความน่ารัก มิใช่เป็นที่ตั้งแห่งความชื่นใจ จึงทราบชัดว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สํารอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นในรูป และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในรูปได้

ข้าพเจ้ารู้แจ้งเวทนาแล้วแล้วว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สํารอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นในเวทนา และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในเวทนาได้

ข้าพเจ้ารู้แจ้งสัญญาแล้วแล้วว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สํารอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นในสัญญา และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในสัญญาได้

ข้าพเจ้ารู้แจ้งสังขารแล้วแล้วว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สํารอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นในสังขาร และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในสังขารได้

ข้าพเจ้ารู้แจ้งวิญญาณแล้วแล้วว่า ไม่มีกำลัง ปราศจากความน่ารัก มิใช่เป็นสิ่งที่ตั้งแห่งความชื่นใจ จึงทราบชัดว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สํารอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นในวิญญาณ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในวิญญาณได้

ดูกร ท่านผู้มีอายุ จิตของข้าพเจ้า ผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ อย่างนี้แล จึงได้หลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในอุปาทานขันธ ๕ นี้

กล่าวถึงญาณอะไรบ้างหรือเปล่า ไม่ได้เอ่ยคำว่าญาณเลย แต่ว่าข้าพเจ้ารู้แจ้งรูปแล้วแล้วว่า ไม่มีกำลัง ปราศจากความน่ารัก มิใช่เป็นสิ่งที่ตั้งแห่งความชื่นใจ

ถ้าไม่ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรม จะกล่าว
ว่า ข้าพเจ้ารู้แจ้งรูปแล้วแล้ว ไม่มีกำลัง ปราศจากความน่ารัก มิใช่เป็นที่ตั้งแห่ง
ความชื่นใจได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่ท่านไม่ได้เอ่ยถึงว่า เป็นญาณนั้นญาณนี้เลย ซึ่งคำ
ของท่านและความรู้ชัดของท่านแสดงว่า ท่านประจักษ์ในลักษณะที่ไม่งาม ใน
ลักษณะที่ไม่เที่ยง ในลักษณะที่เป็นทุกข์ ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนของนามและรูป
นั่นเอง

สำหรับรูปขั้น ๕ จะต้องระลึกถึงสิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย

ต่อไปในขั้น ๕ ก็มีเวทนาขั้น ความรู้สึกเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ดีใจ
บ้าง เสียใจบ้าง เฉย ๆ บ้าง

ขั้นที่ ๓ คือ สัญญาขั้น สภาพที่จำได้นั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิด
หนึ่ง เห็นแล้วก็รู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร เพราะฉะนั้น ที่จำได้เมื่อสักครู่นี้เองก็เป็นแต่
เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เห็นสิ่งใดทางตา ความจำเกิดขึ้น
รู้ทางตา แล้วก็ดับไป ได้ยินอะไรทางหู เข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้ยินทางหูก็
เป็นความจำได้ทางหู แล้วก็ดับไป เป็นปกติในชีวิตประจำวัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติจะไม่รู้ลักษณะของสัญญาได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะ
เหตุว่าสัญญาทำให้เกิดความยึดมั่นโยงอดีตไว้กับปัจจุบัน ทำให้มีความยึดถือว่า
เป็นตัวตน แต่ปัญญาที่เกิดพร้อมสติ ทำให้รู้ในสภาพนั้น ๆ ตามความเป็นจริงว่า
เป็นลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละชนิด

ขั้นที่ ๔ คือ สังขารขั้น ความยินดี ความชอบใจ ไม่ใช่รูปขั้น ไม่ใช่
เวทนาขั้น ไม่ใช่สัญญาขั้น เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง อยู่ในประเภทของสังขาร
ขั้น สภาพรู้ทางตาก็เพียงรู้ทางตา ยังไม่มีความพอใจไม่พอใจใด ๆ เกิดพร้อมกับ
ขณะที่กำลังเห็น แต่ว่าเมื่อเห็นแล้วเกิดความชอบใจ ลักษณะที่ปรุงแต่งให้จิตจาก
การเห็นมาเป็นสภาพที่พอใจในสิ่งที่เห็น นั่นเป็นลักษณะของสังขารขั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับตนตามความเป็นจริง

ขั้นที่ ๕ ขั้นสุดท้าย คือ วิญญาณขั้นนี้ กำลังเห็นขณะนี้ เป็นวิญญาณขั้นนี้ เป็นสภาพรู้ทางตา กำลังได้ยินก็เป็นสภาพรู้ทางหู ผู้เจริญสติไม่รู้ลักษณะของวิญญาณขั้นนี้ได้ไหม

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คำกล่าวของภิกษุรูปนั้น พวกเธอควรชื่นชมอนุโมทนาว่า สาธุ ครั้นแล้วพึงถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไปว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ธาตุอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบนี้มี ๖ ประการ ๖ ประการเป็นไหน คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาเสธาตุ วิญญาณธาตุ

ดูกร ท่านผู้มีอายุ นี่แลธาตุ ๖ ประการ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบแล้ว ก็จิตของท่านผู้มีอายุ ผู้รู้ อยู่ เห็น อยู่ อย่างไรเล่า จึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในธาตุ ๖ นี้

ถามถึงธาตุ ๖ ไม่ต้องถามถึงญาณ ถามถึงธาตุ ๖ นี้ จะทราบได้ว่า ท่านผู้นั้นรู้จริง หรือว่าไม่รู้จริง

๑๖๔

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์แล้วโดยลำดับ สิ้นสัญญาในภพแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ชอบ จึงนับว่ามีธรรมอันสมควรจะพยากรณ์ได้ ดังนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าครองปฐวีธาตุโดยความเป็นอนัตตา มิใช่ครองอัตตาอาศัยปฐวีธาตุเลย จึงทราบชัดว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้นสำรอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นอาศัยปฐวีธาตุ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นอาศัยปฐวีธาตุได้

ข้าพเจ้าครองอาโปธาตุโดยความเป็นอนัตตา เพราะสิ้น สำรอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นอาศัยอาโปธาตุ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นอาศัยอาโปธาตุได้

ข้าพเจ้าครองเตโชธาตุโดยความเป็นอนัตตา เพราะสิ้น สำรอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นอาศัยเตโชธาตุ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นอาศัยอาโปธาตุได้

ข้าพเจ้าครองวาโยธาตุโดยความเป็นอนัตตา เพราะสิ้น สำรอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นอาศัยวาโยธาตุ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นอาศัยวาโยธาตุได้

ข้าพเจ้าครองอากาศธาตุโดยความเป็นอนัตตา เพราะสิ้น สำรอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นอาศัยอากาศธาตุ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นอาศัยอากาศธาตุได้

ข้าพเจ้าครองวิญญานธาตุโดยความเป็นอนัตตา มิใช่ครองอัตตาอาศัยวิญญานธาตุเลย จึงทราบชัดว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สำรอก ดับ

สละ และสลัดคืน ซึ่งอุปาทานขันธที่ยึดมั่นอาศัยวิญญูณธาตุ และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นอาศัยวิญญูณธาตุได้

ดูกร ท่านผู้มีอายุ จิตของข้าพเจ้า ผู้รู้อยู่ เห็นอยู่ อย่างนี้แล จึงได้หลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในธาตุ ๖ นี้

ถ. กระผมได้มีโอกาสสนทนากับท่านผู้หนึ่งที่บอกว่า เจริญสติปัฏฐาน ได้ผล ท่านบอกว่า ท่านเจริญโดยวิธีรูป รૂนามตามทวารทั้ง ๖ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง คือ ทางตา ทางหู ท่านให้กำหนดที่นาม เพราะสักกายทิฏฐิอยู่ที่นี้

ผมก็เรียนถามท่านต่อไปว่า การกำหนดกายานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ ในฐานะของอริยาบถควรจะกำหนดอย่างไร ท่านบอกว่ากำหนดโดยวิธีรูป เป็นรูปนั่ง รูปยืน รูปเดิน รูปนอน คือ สำหรับผู้มีปัญญาน้อยก็ต้องรู้อย่างนี้ไปก่อน ต้องรู้ให้ชินเสียก่อน

ถามถึงเสียงว่ารู้อย่างไร ท่านบอกว่า กำหนดที่เสียง รู้ที่เสียงเรื่อยไป รู้ว่าเป็นเสียงอย่างเดียว ไม่ต้องรู้ว่าเป็นเสียงอะไรทั้งนั้น ส่วนรูปท่านก็บอกว่า ผู้มีปัญญาน้อยต้องรู้ทั้งแท่งก่อน

ถามถึงที่ท่านบอกว่าท่านรู้แล้ว ท่านได้ผล ได้ผลอย่างไร ท่านก็บอกว่า ก็รู้รูปนามตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และท่านก็กล่าวว่า นี่แหละเป็นญาณ

อีกคนหนึ่ง ที่เคยเล่าไปแล้ว ท่านบอกว่า รูปนาม คือ รูปยืน เดิน นั่ง นอน อะไร ๆ ต่าง ๆ เหล่านี้ ท่านก็กำหนดไปตลอดเวลา ๖ วันนั้น ท่านบอกว่าเป็นสมาธิทั้งหมดเลย จนกระทั่งวันที่ ๗ ท่านระลึกได้ว่า ไม่ถูก ใช้ไม่ได้ ท่านก็กำหนดที่จิต แต่กำหนดที่จิตนี้กำหนดอะไรก็ไม่รู้ รู้แต่ว่าอึดอัดเหลือเกิน ผมก็บอกว่าเป็นเวทนา ทำไมท่านไม่รู้ ท่านบอกว่าตอนนั้นไม่รู้ พออึดอัด ๆ แล้วก็ล้มลง ตอนล้มลงดูเหมือนว่า จิตมิได้สั่งให้รูปทรงอยู่เสียแล้ว รูปจึงล้มลงไปเพราะมันกำหนดที่จิตอยู่

ส. จะเห็นได้ว่า การปฏิบัตินั้น เหตุกับผลต้องตรงกัน ถ้าเหตุเป็นอย่างนี้ ผลก็คือ ไม่ได้มีความรู้อะไร เพราะว่าข้อปฏิบัติไม่ใช่ระดับรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

สำหรับผู้ที่อยู่รูปทั้งแท่ง เป็นท่านั่ง ท่านอน ท่านยืน ท่านเดิน มีโอกาสจะรู้ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ อาโปธาตุ วาโยธาตุ และอากาศธาตุใหม่ เวลาที่ธาตุลม ที่ตั้งหรือไหวไป ที่กำลังปรากฏที่ส่วนหนึ่งส่วนใดก็ตาม เป็นทั้งแท่งหรือเปล่า เวลาที่ไหวกำลังปรากฏ ก็ปรากฏหลาย ๆ กลาป แต่ว่าลักษณะไหวเท่านั้น เวลาที่อ่อนกำลังปรากฏ ก็หลาย ๆ กลาป แต่ว่าลักษณะอ่อนเท่านั้น ผู้ที่รู้ชัดยิ่งขึ้นตามความเป็นจริงจะไม่มี ความสงสัยในอรรถที่ได้ทรงแสดงไว้เลย เป็นเรื่องปกติธรรมดาจริง แต่ว่าอารมณ์นั้นลึกซึ้ง อารมณ์นั้นละเอียด ซึ่งท่านที่ประจักษ์ลักษณะของอารมณ์ถูกต้องตามความเป็นจริง ท่านก็เข้าใจได้ในความลึกซึ้งของอารมณ์นั้น

ที่บอกว่ากำลังนั่ง แต่ไม่ให้อ่อน แข็ง เย็น ร้อน ตึง ไหว ท่านก็ปฏิเสธพระไตรปิฎก จะไปรู้ทั้งแท่งรวมกัน ก็ไม่มีโอกาสที่จะรู้อากาศธาตุหรือความเป็นกลาป กลุ่มของรูปหลาย ๆ กลุ่มที่ปรากฏรวมกันอย่างละเอียด

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คำกล่าวของภิกษุรูปนั้น พวกเธอควรชื่นชมอนุโมทนาว่า สาธุ ครั้นแล้วพึงถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไปว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ก็อายตนะภายใน อายตนะภายนอก อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบนี้ มีอย่างละ ๖ แล อย่างละ ๖ เป็นไฉน คือ จักขุและรูป โสณและเสียง ฆานและกลิ่น ชิวหาและรส กายและโผฏฐัพพะ มโนและธัมมารมณ์

ดูกร ท่านผู้มีอายุ นี่แล อายตนะภายใน อายตนะภายนอก อย่างละ ๖ อัน พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ตรัสไว้ชอบแล้ว ก็จิตของท่านผู้มีอายุ ผู้รู้ อยู่ เห็น อยู่ อย่างใดเล่า จึง

หลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นในอายตนะทั้งภายใน ทั้งภายนอก อย่างละ ๖ เหล่านี้

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานไม่รู้อายตนะได้ใหม่ จะให้ไม่รู้ นั่น จะไม่ให้รู้ นี่ ให้เว้น ให้ข้าม เสีย ไม่ให้รู้ สี่ ไม่ให้รู้ ทางตาให้รู้เห็น ทางหูให้รู้ได้ยิน พอถึงทางจมูก ไม่ให้รู้ได้กลิ่น แต่ให้รู้กลิ่น ไม่ให้รู้สภาพที่รู้รส แต่ให้รู้รส ทางกายก็ไม่ให้รู้สภาพที่ กำลังรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว นั่นเป็นเรื่องไม่ให้รู้ ในพระไตรปิฎกไม่มีเรื่อง ไม่ให้รู้ มีแต่เรื่องเจริญสติ เจริญปัญญาเพื่อความรู้ชัด แล้วละความไม่รู้ให้หมด ละความสงสัย เคลือบแคลงในสิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

เพราะฉะนั้น ผู้ใดจะเจริญสติ ไม่ต้องกลัวที่จะระลึกถึงลักษณะของนามและ รูปให้ถูกต้องตามความเป็นจริงทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทาง ใจ ให้รู้ชัด ไม่ใช่ว่าข้ามไป ไม่ให้รู้ นั่น ไม่ให้รู้

จากธาตุมาถึงอายตนะ อายตนะเป็นธัมมานุปัสสนา ไม่ให้เจริญ ไม่ให้ ระลึกถึง ไม่ได้ เพราะการที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ต้องรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั่นเอง

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ ในภพแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ชอบ จึงนับว่า มีธรรมอันสมควรจะพยากรณ์ได้ ดังนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทราบชัดว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สัมารอก ดับ สละ และสลัดคืนซึ่งความพอใจ ความกำหนัด ความยินดี ตัณหา อูบาทานที่ยึดมั่น และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในจักขุ ในรูป ใน จักขุวิญญูญาณ และในธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุวิญญูญาณ

ข้าพเจ้าทราบชัดว่า จิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้น สัมารอก ดับ สละ และสลัดคืน ซึ่งความพอใจ ความกำหนัด ความยินดี ตัณหา อูบาทานที่ยึดมั่น

และอนุสัย คือ ความตั้งใจและความปักใจมั่นในโสตะ ในเสียง ในโสตวิญญูณ และในธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยโสตวิญญูณ

ข้อความต่อไปเป็นทวารอื่น โดยนัยเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องไม่รู้ เรื่องรู้ทั้งนั้น ข้อความต่อไปพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คำกล่าวของภิกษุรูปนั้น พวกเธอควรชื่นชม อนุโมทนาว่า สาธุ ครั้นแล้วพึงถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไปว่า

ก็เมื่อท่านผู้มีอายุรู้อยู่ เห็นอยู่อย่างไร จึงถอนอนุสัย คือ ความถือตัวว่าเป็นเรา ว่าของเรา ในกายอันมีวิญญูณนี้ และในนิमितทั้งหมดในภายนอกได้ด้วยดี

การที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์เป็นเรื่องของการไม่ครองเรือน เพราะฉะนั้น เมื่อภิกษุรูปนั้นได้รับคำถามถึงการถอนอนุสัย คือ ความถือตัวว่าเป็นเรา ว่าของเรา ภิกษุรูปนั้นก็กล่าวตอบว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสัญญาโยชน์ในภพแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ชอบ จึงนับว่ามีธรรมอันสมควรจะพยากรณ์ได้ ดังนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นผู้ครองเรือน ยังเป็นผู้ไม่รู้ พระตถาคตบ้าง สาวกของพระตถาคตบ้าง แสดงธรรมแก่ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าฟังธรรมนั้นแล้ว จึงได้ความเชื่อในพระตถาคต ข้าพเจ้าประกอบได้ความเชื่อโดยเฉพาะนั้น จึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า

สมรवासคับแคบ เป็นทางมาแห่งทุกข์ บรรพชาเป็นช่องว่าง เรายังอยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่เขาขัดแล้วนี้ มิใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาพัสตร์ แล้วออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด

นี่สำหรับผู้ที่มีอัธยาศัยสะสมอบรมบารมีที่จะเป็นพระอรหันต์ ท่านก็จะ
อาคารบ้านเรือนเป็นเพศบรรพชิต เมื่อท่านบวชเป็นผู้ที่ทรงศีล ท่านกล่าวว่า

ข้าพเจ้าได้เป็นผู้สันโดษ ด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกาย และบิณฑบาตเป็น
เครื่องบริหารท้อง จะไปที่ใด ๆ ย่อมถือเอาบริวารไปได้หมด เหมือนนกมีปีกจะบิน
ไปที่ใด ๆ ย่อมมีภาระคือปีกของตนเท่านั้นบินไป ซึ่งเมื่อท่านบวชแล้ว
ประกอบด้วยศีลชั้นของพระอริยะเช่นนี้แล้ว ท่านก็เป็นผู้ที่ปฏิบัติเพื่อสำรวจ
จักขุนทรีย์ มีการเห็นรูป เป็นต้น ได้เป็นผู้ทำความรู้สึกตัวในเวลาก้าวไปและถอย
กลับ ในเวลาแลดู และเหลียวดู ในเวลางอแขนและเหยียดแขน ในเวลาทรงผ้า
สังฆาฏิ บาตรและจีวร ในเวลาฉัน ดื่ม เคี้ยวและลิ้ม ในเวลาถ่ายอุจจาระและ
ปัสสาวะ ในเวลาเดิน ยืน นั่ง นอน หลับ ตื่น พุด และนิ่ง

เจริญสติทุก ๆ ขณะที่จะเป็นไปได้ ไม่เว้น อย่างเวลาที่ประกอบกิจการงาน
ในพระวินัยปิฎกจะไม่พ้นไปจากการประกอบด้วยอินทรีย์สังวรของพระอริยะ
ในขณะที่กำลังก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียวดู งอแขน เหยียดแขน เป็นเรื่องของการ
ประกอบกิจการงานในชีวิตประจำวัน

เมื่อท่านบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ประกอบด้วยศีลของบรรพชิต ประกอบด้วย
อินทรีย์สังวรแล้ว ข้อความต่อไปมีว่า

ก็ข้าพเจ้าประกอบด้วยศีลชั้นของพระอริยะเช่นนี้ ประกอบด้วยอินทรีย์
สังวรของพระอริยะเช่นนี้ และประกอบด้วยสติสัมปชัญญะของพระอริยะเช่นนี้แล้ว
จึงได้พอใจเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำบนเขา ป่าช้า
ป่าชัฏ ที่แจ้ง และลอมฟาง

ท่านจะเห็นการเจริญขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ได้ฟังธรรม มีอัธยาศัยในการออก
บรรพชา อุปสมบทเป็นบรรพชิต ประกอบด้วยศีลของบรรพชิต ประกอบอินทรีย์
สังวร มีการเจริญสติปัฏฐาน แล้วจึงมีความยินดีในเสนาสนะที่สงัด

๑๖๕

ข้อความต่อไปมีว่า

ข้าพเจ้ากลับจากบิณฑบาต ภายหลังเวลาอาหารแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้ง
กายตรง ดำรงสติมั่นเฉพาะหน้า

ละอภิชฌาในโลกได้แล้ว มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่ ชื่อว่าได้ชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากอภิชฌา

ละความชั่ว คือ พยาบาทแล้ว เป็นผู้ไม่มีจิตไม่พยาบาท อนุเคราะห์ด้วย
ความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ ชื่อว่าได้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความชั่ว คือ
พยาบาท

ละถิ่นมิตถะแล้ว เป็นผู้ไม่มีจิตปราศจากถิ่นมิตถะ มีอาโลกสัญญา มี
สติสัมปชัญญะอยู่ ชื่อว่าได้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมิตถะ

ละอุทธัจจกุกกุกจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบภายในอยู่ ชื่อว่าได้
ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุกจะ

ละวิจิกิจฉาแล้ว เป็นผู้ขำความสงสัยได้ ไม่มีปัญหาอะไรในกุศลธรรม
ทั้งหลายอยู่ ชื่อว่าได้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา

ต่อจากนั้นเข้ามานั้น ตั้งแต่ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จนถึงจตุตถ-
ฌาน

ถ้าท่านผู้ใดพบพญานาคราชที่เกี่ยวกับเสนาสนะป้า หรือชอกเขา โคนไม้ ป่า
ช้า ป่าช้า ลอมฟาง ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่เจริญความสงบแล้วก็ได้มาน ไม่ใช่ว่า
ท่านสับสนกันในการเจริญสติปัฏฐานและในการเจริญสมถภาวนา เพราะก่อนที่
ท่านจะยินดีในเสนาสนะอันสงัด ท่านเป็นผู้ที่ประกอบด้วยอินทรีย์สังวร คือ การ
เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ และได้มานด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

ข้าพเจ้าเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน ปราศจาก
อุปกิเลส เป็นจิตอ่อนโยน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว
จึงได้น้อมจิตไปเพื่ออภิสวักขยญาณ ข้าพเจ้าได้รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุ
ให้เกิดทุกข์ นี่ที่ดับทุกข์ นี่ปฏิบัติให้ถึงที่ดับทุกข์ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า
เหล่านี้อาสวะ นี่เหตุให้เกิดอาสวะ นี่ที่ดับอาสวะ นี่ปฏิบัติให้ถึงที่ดับอาสวะ

บางท่านยังเข้าใจคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติ เช่น บางท่านคิดว่าขณะที่
กำลังเข้าใจความหมาย เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ จะต้องกั้นอยู่เพียงแค่นี้ ไม่ให้รู้
ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร นั่นเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูก เพราะการรู้ความหมายของสิ่งที่
เห็นก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นนามธรรม ซึ่งการเจริญสติปัฏฐานนั้นเป็นการที่
สตรระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ท่านผู้ฟังถามว่า เมื่อเห็นคนที่ไม่ชอบใจ เกิดความไม่ชอบใจขึ้น จะทำ
อย่างไร

อังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต อักขมสูตร เฉพาะข้อความตอนท้ายมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ภิกษุในธรรม
วินัยนี้เห็นรูปด้วยจักขุ ย่อมไม่กำหนดในรูปที่ชวนให้กำหนด สามารถตั้งจิตไว้
ชอบ

สำหรับเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็โดยนัยเดียวกัน ทุกคนต้องอดทน
เพราะเหตุว่าเป็นสิ่งที่เลือกไม่ได้ เมื่อเห็นแล้วให้เป็นผู้อดทน ไม่ได้มีข้อความบอก
ว่า พอเห็นแล้วไม่ให้อำนาจเป็นอะไร ไม่ได้บอกว่า พอได้ยินแล้วไม่ให้อำนาจความหมาย

และการอดทนได้จริง ๆ ต้องเป็นไปโดยลำดับขั้นด้วย เพราะเหตุไร นี่ก็
อดทนเอาเองได้ไหม พอเห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจก็อดทนเอาเองว่า อย่าโกรธ หรือ
อย่าโทมนัส อย่าขัดเคือง หรือเห็นสิ่งที่น่าพอใจก็เหมือนกัน จะห้ามไม่ให้เกิด
ความยินดีพอใจก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหลายนั้นเป็นอนัตตา อาศัย
เหตุปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อยังมีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดความยินดี ความยินดีก็เกิด เมื่อมี
เหตุปัจจัยที่จะให้เกิดความยินร้าย ความยินร้ายก็ต้องเกิด เพราะฉะนั้น การละ

หรือการเป็นผู้อดทนสามารถที่จะตั้งจิตไว้ชอบนั้น ก็โดยที่สติระลึกรู้ลักษณะสภาพของสิ่งที่เกิดปรากฏแล้วว่า แม้แต่ความไม่แช่มชื่น ความไม่ชอบใจ ความโทมนัส ความขัดเคืองนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ผู้เจริญสติเป็นผู้ที่หวั่นไหวต่อรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อัมมารมณีน้อยลง เพราะระลึกได้ รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ไปบังคับด้วยความเป็นตัวตน นั่นเป็นความเข้าใจผิด คิดว่าตัวเองสามารถบังคับสภาพธรรมได้ แต่ไม่ใช่ระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ถ้าระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ทุกอย่างเกิดขึ้นเป็นปกติเพราะมีเหตุปัจจัย และสติก็ระลึกรู้สภาพธรรมนั้น ๆ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะ เป็นอารมณ์ที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ ก็ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบ

อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต โสตวสูตร มีข้อความว่า

ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟัง ย่อมตั้งใจ สำรวมใจ เจียโลดลงฟังธรรม ในเมื่อผู้อื่นแสดงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว สำรวมอินทรีย์ ไม่ถือโดยนิमित และโดยอนุพยัญชนะ

ซึ่งการสำรวมอินทรีย์ ไม่ถือโดยนิमित โดยอนุพยัญชนะนั้น ก็เพื่อไม่ให้ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ในพระไตรปิฎกจะพบพยัญชนะที่ว่า เพื่อไม่ให้ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำ แต่ไม่ใช่เพื่อไม่ให้รู้ความหมายของสิ่งที่เห็น ไม่ใช่เพื่อไม่ให้รู้ความหมายของเสียงที่ได้ยิน ถ้าสติระลึกได้ อภิชฌาและโทมนัสก็ครอบงำไม่ได้ แต่ถ้าขณะใดที่สติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ในขณะนั้นอภิชฌาและโทมนัสก็ครอบงำได้

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งซึ่งก่อนนั้นสนใจเจริญวิปัสสนา ได้พยายามพากเพียรปฏิบัติโดยวิธีต่าง ๆ เท่าที่ได้ยินได้ฟัง แต่เมื่อท่านเข้าใจการเจริญสติปฏิฐานว่าเป็นปกติ เป็นธรรมดา ไม่ต้องไปทำให้ผิดปกติ ไม่ต้องไปทำให้ผิดธรรมดาเลย เป็นการระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏเป็นปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตรงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เมื่อท่านมีความตั้ง

มันในการเจริญสติปัฏฐานอย่างนี้ ท่านก็ถูกชักชวนให้ไปสู่สถานที่หนึ่งสถานที่ใด ซึ่งเป็นสถานที่ที่จำกัดในข้อปฏิบัติ จำกัดในการรู้ลักษณะของนามและรูปว่า ให้รู้เฉพาะบางรูปบางนาม หรือว่าบางอารมณ์เท่านั้น ซึ่งท่านผู้นั้นก็ได้กล่าวกับผู้ที่ถูกชักชวนท่านว่า ท่านได้เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ สติก็ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏ จะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะมากจะน้อยก็เป็นเรื่องของสติ ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ท่านที่ถูกชักชวนก็กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันนั้นจะไม่ได้ผล เพราะเหตุว่าข้าไม่เหมือนกับการไปสู่สถานที่ที่จำกัด ซึ่งมีข้อปฏิบัติที่ทำให้สามารถที่จะได้รับผลอย่างรวดเร็ว ท่านก็กล่าวตอบว่า ถ้าไปสู่สถานที่ที่จำกัด และจำกัดความรู้เฉพาะบางนามบางรูป ท่านก็ไม่ว่าอะไร เพราะฉะนั้น ผลที่ได้ จะเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ หรือญาณอื่น ๆ ก็ตาม ก็เป็นการไม่ว่าอะไร แต่มุ่งหวังในผลอย่างรวดเร็ว โดยการรู้เฉพาะเพียงบางนามบางรูป ก็ไม่ใช่เป็นการรู้อย่างทั่วถึง

สำหรับตัวท่านเอง ท่านเจริญสติปัฏฐานเพื่อความรู้ในชีวิตของท่านจริง ๆ สภาพนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดกับท่านเป็นปกติในชีวิตประจำวันจริง ๆ ท่านเจริญสติเพื่อรู้ว่า ขณะใดที่โลภมูลจิตเกิดขึ้น มีความชอบใจ เพราะอาศัยทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะใดที่เกิดมัจฉริยะ ความตระหนี่ ความอัสสา หรือสภาพของมานะ ความสำคัญตน ท่านก็เจริญสติเพื่อให้ปัญญารู้ชัดในสภาพธรรมที่เกิดกับท่านตามความเป็นจริง เพื่อละคลายการยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็พอจะวินิจฉัย พิจารณา ตัดสินได้ว่า ข้อปฏิบัติใด จะทำให้เกิดญาณ ความรู้ที่ชัดเจนในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดกับตัวท่านเป็นปกติ ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

และสำหรับญาณต่าง ๆ จะมีอะไรเป็นเครื่องวัด เครื่องเทียบว่าเป็นวิปัสสนาญาณ หรือว่าไม่ใช่วิปัสสนาญาณ ซึ่งวิปัสสนาญาณนั้น เป็นความรู้ชัดในลักษณะของอารมณ์ ถ้าไม่ใช่ปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของอารมณ์ ไม่มีลักษณะ

จริง ๆ ของอารมณ์ปรากฏให้รู้ชัด จะกล่าวว่า มีปัญญารู้ชัดไม่ได้ เพราะฉะนั้นเวลานี้อารมณ์ปรากฏ ถ้าปัญญายังไม่รู้ชัดในลักษณะของอารมณ์ที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ แต่ท่านต้องการวิปัสสนาญาณกันมาก จนข้ามความรู้ในลักษณะของอารมณ์ ซึ่งเป็นนามธรรมและรูปธรรมในชีวิตประจำวัน

ถ. อานาปานสตินี้แยกออกเป็น ๒ นัย นัยหนึ่งเป็นทางสติปัฏฐาน อีกนัยหนึ่งเป็นทางสมถะ สืบสนทนาจะอย่างไรกัน คือ จะเจริญสติปัฏฐาน หรือว่าจะเจริญสมถะให้เป็นสมาธิเสียก่อน แล้วจึงเจริญสติปัฏฐานต่อไป ช่วยกรุณาชี้แจง

สุ. สำหรับอานาปานสติ หรือ อานาปานสติสมาธิ หรือ อานาปานบรรพ

ใน **มหาสติปัฏฐานสูตร** กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน บรรพแรก คือ อานาปานบรรพ หมายความว่า บรรพ หรือหมวด ในการเจริญสติเพื่อให้รู้สภาพของกาย โดยระลึกที่ลมหายใจ ใช้คำว่า อานาปานบรรพ คือ หมวดของ " กองลมหายใจ " แต่ในการระลึกถึงลักษณะของลมหายใจว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงรูปธรรม เป็นส่วนหนึ่งของกาย คือ รูปกาย ต้องอาศัยสติ เวลานี้ทุกคนมีนาม มีรูป ลมหายใจก็มี แต่ก็ไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของลมหายใจว่า ที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลนั้น เพราะมีสภาพอย่างไร เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เป็นแต่เพียงลักษณะที่อ่อน หรือเบา ร้อน หรือเย็น ที่กระทบช่องจมูก หรือเบื่อบนริมฝีปาก ปรากฏเพียงชั่วครู่หนึ่งแล้วก็หมดไป

แต่สำหรับอานาปานสติสมาธิ เป็นเรื่องของสมถภาวนา ซึ่งการที่จะให้จิตสงบจากโลภะ โทสะ ก็จะต้องอาศัยการจดจ้องอยู่ที่หนึ่งที่ใด ในครั้งพุทธกาลได้มีการเจริญอานาปานสติสมาธิ การที่จะให้จิตจ้องอยู่ที่ลมหายใจให้เป็นสมาธิที่มั่นคงขึ้น ต้องอาศัยสติระลึกที่ลมหายใจ ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการให้จิตสงบขึ้น จนกระทั่งเกิดเป็นนิมิต มีจิตที่เป็นสมาธิมั่นคงยิ่งขึ้น จากอุปจารสมาธิถึงอัปปนาสมาธิ เป็นฌานจิตขั้นต่าง ๆ นั้นเป็นอานาปานสติสมาธิ เป็นเรื่องของสมถภาวนา

สำหรับอานาปานสตินั้น เป็นการเจริญ สมถภาวนาในลักษณะหนึ่ง และ
วิปัสสนาภาวนาก็ในลักษณะหนึ่ง

ถ้าเป็นการเจริญสมถภาวนาแล้ว ต้องการให้จิตสงบมั่นคงถึงขั้นฌานจิต
แล้วแต่ว่าท่านผู้ใดจะถึงหรือไม่ถึง

แต่ถ้าเป็นกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการเจริญวิปัสสนาภาวนา เพื่อละ
ความสงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของนามและรูป เพื่อไม่ยึดถือนามและรูปที่
ปรากฏ ไม่หลงเข้าใจผิดยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน นี่เป็น
จุดประสงค์ของการเจริญวิปัสสนา โดยการที่สติระลึกรู้สภาวะลักษณะที่กำลัง
ปรากฏ เพราะเวลาที่ลมหายใจปรากฏ ก็มีลักษณะที่เบา หรืออ่อน หรือแรง หรือ
ร้อน หรือเย็น หรือตึง หรือไหว

เพราะฉะนั้น การเจริญอานาปานบรรพ ในกายนุปัสสนาสติปัฏฐานนั้น
ไม่ใช่บังคับ หรือไม่ใช่ต้องไปเจริญอานาปานสติสมาธิให้ถึงฌานจิตเสียก่อน จึงจะ
มีสติระลึกรู้ลมที่ปรากฏว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงรูปธรรม

ถ้าท่านจะเจริญสติปัฏฐาน เจริญวิปัสสนาภาวนา ไม่ใช่สมถภาวนา
สติของท่านผู้หนึ่งผู้ใดมักจะระลึกที่ใด คนอื่นบอกได้ไหม ก็ไม่ได้ เป็นเรื่องของแต่
ละบุคคล บางท่านอาจจะระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏที่กาย บางท่านอาจจะ
ระลึกรู้ลักษณะของนามที่กำลังเห็น ระลึกรู้ลักษณะของลมหายใจบ้างหรือเปล่า
เย็นกำลังเกิดปรากฏกระทบส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย เป็นลมที่พัดมาจากทิศ
หนึ่งทิศใดก็ได้ สติก็ระลึกรู้ลักษณะของลมเย็นที่ปรากฏที่กาย และลมหายใจของ
ท่านก็เย็นร้อนเหมือนกัน มีท่านผู้ใดระลึกรู้ลักษณะของลมหายใจที่เย็นหรือที่ร้อน
ที่ตึงหรือที่ไหวในขณะนี้บ้าง

สำหรับท่านที่เคยอบรมอานาปานสติสมาธิมาก่อน โดยให้จิตตั้งมั่นจดจ่อ
อยู่ที่ลมหายใจ ท่านเหล่านั้นเคยอบรมมาแล้ว เพราะฉะนั้น เวลาที่ท่านเจริญสติ-
ปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ลมก็ย่อมปรากฏกับท่านที่เคยอบรมการเจริญ

อานาปานสติสมาธิแล้ว แม้ว่าในขณะนั้นท่านไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้จิตสงบเป็นสมาธิที่ลมหายใจ แต่ว่าเมื่อลมหายใจปรากฏ สติก็ระลึก

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่เรื่องห้าม ไม่ใช่เรื่องบังคับ ไม่ใช่เรื่องกฎเกณฑ์ ไม่ใช่เรื่องที่ว่า ท่านผู้ใดจะเจริญอานาปานบรรพในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ท่านจะต้องไปตั้งต้นด้วยการเจริญอานาปานสติสมาธิให้เป็นฉานจิตแล้วจึงจะเจริญอานาปานบรรพในมหาสติปัฏฐาน

ถ้าปัจจุบันชาติ ท่านไม่เคยเจริญอานาปานสติสมาธิ แต่ในอดีตชาติท่านเคยอบรมการเจริญอานาปานสติสมาธิ เวลาที่ท่านฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ถ้าลมหายใจปรากฏ สติสามารถที่จะระลึกรู้ และประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของลมหายใจได้

เพราะฉะนั้น เรื่องการเจริญสติปัฏฐานทั้งหมด ไม่ใช่เรื่องกฎเกณฑ์ ผลและอานิสงส์อย่างสูงในพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่เพียงให้จิตสงบเป็นสมาธิ แต่เพื่อปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง แม้บุคคลในครั้งพุทธกาลก่อนการตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เคยเจริญฉาน เจริญสมถภาวนาหรือแม้อานาปานสติสมาธิ แต่นั่นไม่ใช่อานิสงส์สูงสุดในพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เคยอบรมเจริญอานาปานสติสมาธิ ก็ไม่ใช่ควรจะหยุดอยู่เพียงแค่นั้น เวลาที่สติของผู้นั้นเกิดระลึกที่ลมหายใจ ที่จะมีอานิสงส์มาก มีผลมากนั้น เพราะรู้ว่าเป็นกาย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ทำไมประตูของโลกจึงปิดหมด หน้าต่างทำไมปิดหมด

ส. ท่านผู้ฟังถามว่า เวลานั้น แล้วทำไมประตูของโลกปิดหมด ขณะนี้เห็นอะไรไหม ถ้าเห็น ประตูก็ไม่ได้ปิด ถ้าเป็นปัญญาแล้ว ต้องรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. ไปทางสมาธิหมายความว่าอะไร หูก็อื้อ ไม่ได้ยินเลย

ส. นั่นไม่ใช่สภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน

๑๖๖

การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ท่านผู้ฟังจะรู้จักสภาพธรรม
ที่เกิดปรากฏตามความเป็นจริง เพราะเหตุว่าในวันหนึ่ง ๆ มีนามธรรมและรูปธรรม
นามธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธาน คือ จิต ซึ่งเป็นสภาพรู้ โดยประเภทที่เป็นการ
เกิดของจิตที่เรียกว่าโดยชาติแล้ว มี ๔ ชาติ คือ เป็นอกุศล ๑ เป็นกุศล ๑ เป็น
วิบาก ๑ เป็นกิริยา ๑

อกุศลจิต มีเหตุที่ไม่ดี ทำให้เกิดผลที่ไม่ดี เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลวิบากจิต

กุศลจิต เป็นจิตที่ดีงาม เป็นเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดผลคือ กุศลวิบากจิต

สำหรับจิตประเภทวิบากนั้น ไม่ใช่เหตุ แต่เกิดขึ้นเพราะอกุศลจิตเป็นปัจจัย
และกุศลจิตเป็นปัจจัย อกุศลจิตเป็นปัจจัยให้กุศลวิบากจิตเกิด และกุศลจิตก็เป็น
ปัจจัยให้กุศลวิบากจิตเกิด อกุศลจิตจะไปเป็นปัจจัยให้กุศลวิบากจิตเกิดไม่ได้ และ
กุศลจิตจะไปเป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิดไม่ได้ เหตุกับผลต้องตรงกัน

และมีจิตอีกประเภทหนึ่งซึ่งไม่ใช่กุศลจิต ไม่ใช่อกุศลจิต ไม่ใช่วิบากจิต จิต
ประเภทนั้นเป็นกิริยาจิต ส่วนมากเป็นจิตของพระอรหันต์ แต่ผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ก็
มีกิริยาจิต ได้แก่ ปัญจทวาราวชชนจิต กับมโนทวาราวชชนจิต

ใน **จิตตานุปัสสนา** บรรพแรก คือ สราคจิต ได้แก่ จิตมีราคะ ซึ่งได้แก่
โลกมูลจิต ๘ ดวง

สำหรับบรรพต่อไปยังเป็นเรื่องชี้ให้ท่านเห็นว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้น
ต้องเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพราะเหตุว่า **จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน** หมวด
ต่อไป ได้แก่ วิตราคจิต คือ จิตปราศจากราคะ

ใน **ปปัญจสูทนี** มีคำอธิบายว่า

สำหรับจิตปราศจากราคะ คือ วิตราคจิตนั้น ได้แก่ จิตอันเป็นกุศลและ
อภัยกตะ อันเป็นโลกียะ

ที่ทรงจำแนกไว้ในพระไตรปิฎกโดยละเอียดเพื่อที่ว่า เมื่อสติของท่านผู้ใด
ระลึก ก็จะได้รู้ชัดในสภาพของจิตชนิดหนึ่ง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ กัน
แล้วจะได้ละคลายไม่ยึดถือว่า สภาพจิตนั้น ๆ เป็นตัวตน ธรรมดาของจิตนั้นเป็น
อกุศลมากกว่ากุศล ถ้าขณะใดที่กุศลจิตไม่เกิด ก็ย่อมจะเป็นโลภมูลจิตบ้าง โทสมูล
จิตบ้าง โมหมูลจิตบ้าง แต่ขณะใดที่กุศลจิตเกิดขึ้น ที่ชื่อว่า กุศล เพราะอรรถว่า
ยังธรรมอันลามกให้สะเทือน ให้หวั่นไหว ให้พินาศ

เพราะฉะนั้น อย่ารังเกียจกุศลจิตทุกประการ หรืออย่าคิดว่าท่านจะเจริญ
สติปัญญา รู้ลักษณะของกุศลจิตไม่ได้ แม้โลภมูลจิตซึ่งเป็นอกุศลจิต สติก็ยังระลึก
รู้ได้ แล้วทำไมฝ่ายกุศลธรรม คือ กุศลจิตที่เกิดขึ้น สติจะระลึกไม่รู้ได้ว่า ขณะนั้น
ก็เป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมชนิดหนึ่ง

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้นั้นจะต้องขัดเกลาจิตทุกประการ ถ้าท่าน
ตรวจสอบดูในพระไตรปิฎก สำหรับผู้ที่ละอาการบ้านเรือนแล้วนั้น ขัดเกลาทั้งพระ
วินัย และพระธรรมที่ทรงแสดง จึงควรสะสมหรือทำให้กุศลจิตเกิด เพราะว่าขณะ
ใดที่กุศลจิตเกิดขึ้น ขณะนั้นยังธรรมอันลามกให้สะเทือน ให้หวั่นไหว ให้พินาศได้

นอกจากนั้น ชื่อว่า กุศล เพราะอรรถว่า บัณฑิต คือ ตัดสภาพที่นอนอยู่
ด้วยอาการที่น่าเกลียด คือ อกุศลธรรม ให้อกุศลธรรมนั้นเบาบางลง

นอกจากนั้น กุศลธรรมนั้น เป็นธรรมที่ไม่มีโทษ มีสุขเป็นวิบาก ไม่มีโรค
เป็นความฉลาดด้วย

โดยมากสิ่งที่จะกั้นท่านไว้ คือ ความไม่เข้าใจการเจริญสติปัญญา คิดว่า
ขณะที่ให้ท่านเจริญสติปัญญาไม่ได้ คิดว่าขณะที่ฟังธรรมเจริญสติปัญญาไม่ได้
คิดว่าขณะที่แสดงธรรมเจริญสติปัญญาไม่ได้ คิดว่าขณะที่สงเคราะห์ช่วยเหลือ
บุคคลอื่นเจริญสติปัญญาไม่ได้ แต่ในจิตตานุปัสสนาสติปัญญาไม่ได้เป็นอย่างนั้น
เลย ไม่ว่ากุศลจิตจะเป็นไปในขณะใด สติก็ย่อมระลึกถึงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่บุคคลได้

สำหรับประโยชน์ของกุศลธรรม ขอกล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อัปปมาทสูตร** ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีประมาณเท่าใด ไม่มีเท่าก็ดี สองเท่าก็ดี สี่เท่าก็ดี มีเท่ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็ไม่ใช่ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ดี พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น ฉันทดูกร ภิกษุทั้งหลาย กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล กุศลธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดของกุศลธรรมเหล่านั้น

แสดงให้เห็นว่า เวลาที่กุศลจิตจะเกิดขึ้นแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะเป็นทาน เป็นศีล เป็นภาวนาก็ตาม จะต้องเพราะมีความไม่ประมาท ประชุมลงในความไม่ประมาท มีความไม่ประมาทเป็นมูล กายทุจริตย่อมเกิดขึ้นได้ในขณะที่ประมาท สติไม่ได้ระลึกถึงสภาพธรรมนั้นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควร วจีทุจริตเกิดได้ในขณะที่ประมาท สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะว่า วาจาเช่นนั้นควรหรือไม่ควร

เพราะฉะนั้น จะเห็นคุณค่าของสติว่า ถ้าปราศจากสติซึ่งเป็นธรรมที่ระลึกแล้ว กุศลจิตย่อมเกิดไม่ได้ กำลังให้ทานที่หนักก็ได้ กำลังถวายอาหารบิณฑบาตที่หนักก็ได้ เจริญสติปฏิฐานได้ใหม่ ได้ เพราะว่าขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ขณะที่กำลังจะกล่าววจีทุจริต แต่วิริติเพราะเห็นว่า ไม่เกื้อกูล ไม่เป็นประโยชน์ สภาพธรรมที่วิริติในขณะนั้นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง จิตในขณะนั้นเป็นกุศลจิต เวลาที่สติระลึกได้ แม้ในขณะนั้นก็รู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่สภาพของนามธรรม

อัญญสาลินี ซึ่งเป็นอรรถกถา **ธัมมสังคณีปกรณ์ จิตตูปปาตกัณฑ์** กล่าวถึงลักษณะของ **สติ** ว่า สตินั้น มีการระลึกได้ เป็นลักษณะ

ตรงกับสภาพธรรมที่ท่านเจริญหรือเปล่า ระลึกขณะใด รู้ลักษณะสภาพของสิ่งที่กำลังปรากฏ อิกพยัญชนะหนึ่ง มีข้อความว่า

มีการเข้าไปช่วยประคอง เป็นลักษณะ

มีการไม่หลงลืม เป็นกิจ คือ เป็นรสะ

มีการรักษาอารมณ์ เป็นอาการปรากฏ คือ เป็นปัจจุปัฏฐาน

เช่น ขณะที่กำลังรู้สึกเย็นตรงส่วนหนึ่งส่วนใด ปกติธรรมดา แล้วสติระลึกถึงสภาพที่เย็นส่วนนั้น ในขณะนั้นเป็นกิจของสติที่ว่า มีการรักษาอารมณ์ที่กำลังปรากฏให้ปรากฏโดยสภาพความเป็นอารมณ์นั้นจริง ๆ

มีความจดจ่อต่ออารมณ์ เป็นปัจจุปัฏฐาน

มีสัญญาอันมั่นคง เป็นปทัฏฐาน

สัญญา คือ ความจำ ถ้าท่านไม่เคยฟังเรื่องของสัมมาสติเลย สัมมาสติก็เกิดไม่ได้ แต่ถ้าเคยฟังเรื่องของสัมมาสติ และมีสัญญาความจำสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง มีการพิจารณา และไม่ลืมสิ่งที่ได้ยินได้ฟังว่า สติสามารถที่จะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามและรูปเมื่อไรก็ได้ ที่ไหนก็ได้ อารมณ์อะไรก็ได้ ถ้าท่านมีสัญญาความจำอันมั่นคงในสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้พิจารณาแล้ว ก็เป็นปทัฏฐาน คือ เป็นเหตุก่อให้เกิดสติระลึกได้

อัฐสาลินี อรรถกถาธัมมสังคณีปกรณ์ ได้แสดงปทัฏฐาน เหตุให้เกิดของสติอีกนัยหนึ่ง คือ

มีสติปัฏฐาน ๔ คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นต้น เป็นปทัฏฐาน

นอกจากนั้นยังมีข้อความว่า

พึงเห็นว่า เป็นเช่นเดียวกับเสาเขื่อน เพราะตั้งมั่นในอารมณ์ และพึงเห็นว่า เป็นเสมือนนายประตู่ เพราะรักษาจักขุทวาร เป็นต้น

สติเมื่อเกิดขึ้น ย่อมให้ใคร่ครวญคุณติธรรมที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล และมีได้เป็นประโยชน์เกื้อกูลว่า ธรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์เกื้อกูล ธรรมเหล่านี้ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ธรรมเหล่านี้มีอุปการะ ธรรมเหล่านี้ไม่มีอุปการะ ดังนี้

บรรเทาธรรมที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ประคองไว้แต่ธรรมที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล สติมีการประคอง คือ ประคองให้อยู่ในกุศลธรรมเป็นลักษณะอย่างนี้

สตีย่อมให้กำหนด หรือย่อมให้ระลึกถึงกุศลธรรมโดยชอบ เป็นอินทรีย์ เพราะครอบงำความเป็นผู้หลงลืมสติเสียได้

อกุศลจิตเกิด ผู้ที่เจริญสติก็ระลึกถึงลักษณะของอกุศลจิต แต่ไม่ใช่ไปห้าม หรือไปสั่ง หรือไปบอกให้ตั้งต้นอย่างนั้น ตั้งต้นอย่างนี้ แล้วแต่สติจะระลึกถึง ลักษณะของนามใดของรูปใด

ขณะใดที่จิตเป็นกุศล ระลึกได้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตนเป็นแต่เพียงนามธรรม ชนิดหนึ่ง นามธรรมชนิดนี้เกิดบ่อยไหม ใครทราบ ถ้าไม่ได้เจริญสติจะทราบไหม วันหนึ่ง ๆ นามธรรมประเภทไหนเกิดมากกว่ากัน แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะไหน เป็นกุศลจิตหรือเป็นอกุศลจิต ถ้าสภาวะลักษณะของจิตในขณะนั้นไม่ปรากฏ

สภาวะลักษณะที่ติงามขณะที่ให้ทาน จะถวายอาหารบิณฑบาต หรือให้สิ่ง ที่เป็นประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ผู้ที่เจริญสติจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรม ไม่ใช่ว่าขณะที่เจริญสติปฏิฐานแล้วให้ทานไม่ได้ แต่ไม่ว่าชีวิตปกติ ประจำวันของท่านจะกระทำการหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ระลึกถึงลักษณะของนามและรูปที่กำลังเป็นจริง ที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

จะเห็นได้ว่า การเข้าใจธรรมคลาดเคลื่อนหรือผิดไปนั้น มีไม่น้อยเลย และมีในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ถ้าจะไม่กล่าวถึงในเรื่องการเจริญสติปฏิฐาน จะกล่าวถึงความเข้าใจธรรมทั่ว ๆ ไป บางท่านก็คิดว่า ทานไม่มีประโยชน์เลย ให้ แล้วก็หมดไป ผู้ที่เข้าใจอย่างนี้ก็มี และเป็นผู้ที่ไม่ให้ทาน เพราะว่าไม่เห็น ประโยชน์ของท่าน บางคนเข้าใจผิดในการให้ แม้ในครั้งพุทธกาล พระผู้มีพระภาค เองก็ยังถูกบุคคลอื่นเข้าใจผิด

ใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค กุลสูตรข้อ ๖๒๐** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุ สงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงนาพันทคาม ได้ยินว่า สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับ อยู่ ณ ปาวาริกอัมพวัน ใกล้นาพันทคาม สมัยนั้นแล ชาวนาพันทคามมีภิกษาหา

ได้ยาก เลี้ยงชีวิตอยู่ได้โดยฝืดเคือง เกลื่อนกลาดด้วยกระดูก ต้องจับจ่ายด้วย
สลาก (บัตรปันส่วน)

สมัยนั้นแล นิครนฺตนาฏบุตรอาศัยอยู่ในนาพันทคาม พร้อมด้วยบริษัท
นิครนฺตเป็นอันมาก ครั้นนั้นนายบ้านนามว่าอสิพันธกบุตร สาวกนิครนฺต เข้าไป
หานิครนฺตนาฏบุตรยังที่อยู่ ให้อ้วนแล้ว ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วนิครนฺต-
นาฏบุตรได้พูดกับนายคามณีนือสิพันธกบุตรว่า

มาเถิด นายคามณี จงยกวาทะแก่พระสมณโคดม กิตติศัพท์อันงามของ
ท่านจักขจรไปอย่างนี้ว่า นายคามณีนือสิพันธกบุตร ยกวาทะแก่พระสมณโคดม ผู้
มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้

นายคามณีก็กถามว่า

ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะยกวาทะแก่พระสมณโคดม ผู้มีฤทธิ์มาก มี
อานุภาพมากอย่างไร

นิครนฺตนาฏบุตรก็กล่าวว่า

มาเถิดท่านคามณี จงเข้าไปหาพระสมณโคดม ครั้นแล้วจงกล่าวกะพระ
สมณโคดมอย่างนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญความเอ็นดู การตาม
รักษา ความอนุเคราะห์สกุलทั้งหลายโดยเอนกปริยายมิใช่หรือ ถ้าพระสมณโคดม
ถูกท่านถามอย่างนี้แล้ว ทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า อย่างนั้นนายคามณี ตถาคต
สรรเสริญความเอ็นดู การตามรักษา ความอนุเคราะห์สกุลทั้งหลายโดยเอนก
ปริยาย

ท่านจงกล่าวกะพระสมณโคดมเช่น อย่างนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเช่นนั้น ทำไมพระผู้มีพระภาคกับพระภิกษุสงฆ์
เป็นอันมากจึงเที่ยวจาริกอยู่ในนาพันทคามอันเกิดทุกข์ภัย เลี้ยงชีวิตอยู่ได้โดย
ฝืดเคือง เกลื่อนกลาดด้วยกระดูก ต้องจับจ่ายด้วยฉลากเล่า พระผู้มีพระภาคทรง
ปฏิบัติเพื่อตรอนสกุล เพื่อให้สกุลเสื่อม เพื่อให้สกุลดับแค้น

ดูกร นายคามณี พระสมณโคดมอันท่านถามปัญหา ๒ เจื่อนี้แล้ว จะไม่
อาจคาย จะไม่อาจกลืนได้เลย

อสิพันธกบุตรก็รับคำนิครนฺ์นาฏบุตร แล้วได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
กราบทูลตามที่นิครนฺ์นาฏบุตรได้สั่งสอนให้กราบทูลทุกประการ

ได้ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญความเอ็นดู การตาม
รักษา ความอนุเคราะห์สกุทั้งหลายโดยเอนกปริยายมิใช่หรือ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

อย่างนั้น นายคามณี ตถาคตสรรเสริญความเอ็นดู การตามรักษา ความ
อนุเคราะห์สกุทั้งหลายโดยเอนกปริยาย

ซึ่งอสิพันธกบุตร ก็ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเช่นนั้น ทำไมพระผู้มีพระภาคกับพระภิกษุสงฆ์
เป็นอันมาก จึงเที่ยวจาริกอยู่ในนาพันทคาม อันเกิดทุกข์ภัย เลี้ยงชีวิตอยู่ได้
โดยผิเคื่อง เกลื่อนกลาดด้วยกระดูก ต้องจับจ่ายด้วยฉลากเล่า พระผู้มีพระภาค
ทรงปฏิบัติเพื่อตรอนสกุ เพื่อให้สกุเสื่อม เพื่อให้สกุคับแค้น

พระผู้มีพระภาคทรงปฏิบัติผิดหรือถูกในการประทับที่ใกล้เมืองนาพันทคาม
ซึ่งขณะนั้นมีทุกข์ภัย ชาวบ้านผิเคื่องเป็นอันมาก ถ้าไม่เข้าใจเหตุผลเรื่องของ
กุศลกรรมและกุศลวิบาก อกุศลกรรมและอกุศลวิบาก ก็จะเข้าใจคลาดเคลื่อน
และอาจจะคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงปฏิบัติผิด

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร นายคามณี แต่ภทฺรกับปีนึไป ๙๑ กับปีที่เราระลึกได้ เราไม่รู้สึกรว่า
เคยเบียดเบียนสกุไหน ๆ ด้วยการถือเอาภิกษาที่สุกแล้วเลย อนึ่งเล่า สกุเหล่า
ใดมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีทรัพย์ คือ เครื่อง
อุปกรณ์มาก มีทรัพย์ คือ ข้าวเปลือกมาก สกุทั้งปวงนั้นเจริญขึ้นเพราะการให้
ทาน เพราะสัจจะและสัจญมะ

ดูกร นายคามณี เหตุปัจจัย ๘ อย่าง เพื่อความคับแค้นแห่งสกุลทั้งหลาย คือ สกุลทั้งหลายถึงความคับแค้นจากพระราชา ๑ จากโจร ๑ จากไฟ ๑ จากน้ำ ๑ และทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนจากที่ ๑ ย่อมวิบัติเพราะการงานที่ประกอบไม่ดี ๑ ทรัพย์ในสกุลเกิดเป็นถ่านไฟ ๑ คนในสกุลใช้จ่ายโภคทรัพย์เหล่านั้นฟุ่มเฟือย ให้พินาศสูญหายไป ๑ ความไม่เที่ยงเป็นที่ ๘

ดูกร นายคามณี เหตุปัจจัย ๘ อย่าง เหล่านี้มีอยู่ ผู้ใดพึงว่าเราอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคปฏิบัติเพื่อให้สกุลขาดสูญ เพื่อให้สกุลเสื่อม เพื่อให้สกุลคับแค้น ดังนี้ ผู้นั้นยังไม่ละวาจานั้น ยังไม่ละความคิดนั้น ยังไม่ละสติปัญญานั้น ต้องดิ่งลงในนรกแน่แท้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นายคามณีสติพันธุบุตรได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป พระเจ้าข้า

๑๖๗

เหตุที่ทำให้ผิดเคือง มีชีวิตที่ลำบากยากไถ่มีแล้วในอดีต ไม่ใช่ว่าผู้มีพระภาคไปทรงเบียดเบียนบุคคลเหล่านั้น บุคคลเหล่านั้นจึงได้เกิดทุกข์ภัยหรือมีชีวิตที่ผิดเคือง นี่เป็นกรรมที่ได้กระทำไว้ แต่พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์เพราะถึงแม้ว่าจะมีวัฏฏไทยธรรมน้อย แต่สามารถที่จะสละให้ได้ ขณะจิตนั้นก็เป็ญกุลลจิต อย่าสับสนระหว่างเหตุกับผล เวลาที่เห็นใครมีชีวิตลำบากยากไถ่ขัดสนแล้วคิดว่า เป็นเพราะเหตุที่พระภิกษุบิณฑบาต หรือว่าเบียดเบียน ความเข้าใจอย่างนั้นไม่ถูก แต่การที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่โกถึลนาพันทคานนั้น เพื่อให้โอกาสแก่บุคคลที่ไม่ได้กระทำบุญไว้ในอดีตได้กระทำ และผลที่ดีที่เกิดจากการถวายไทยธรรม หรือถวายภัตตาหารแก่พระองค์ ก็จะเกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า อสิพันธกบุตรซึ่งเป็นนายบ้าน ยอมจำนนต่อเหตุผล จึงสามารถละทิ้งความเห็นผิด แต่ถ้าบุคคลใดถึงแม้ว่าจะศึกษาพระธรรม แต่ไม่พิจารณาเหตุผล ไม่ถือเหตุผลเป็นประมาณ ย่อมจะไม่ละความเห็นผิด แม้ในขณะที่ให้ทาน สติก็เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป เป็นการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน อย่าเข้าใจผิดว่า การเจริญวิปัสสนาหรือการเจริญสติปัฏฐานนั้นให้ทานไม่ได้ ขอให้ดูชีวิตของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีและวิสาขามิคารมารดา ซึ่งเป็นพระอริยสาวก ท่านให้ทานอย่างมากทีเดียว

พระอริยสาวกที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ เป็นเสกขบุคคล ต้องเจริญสติปัฏฐานต่อไป เจริญปัญญารู้ลักษณะของนามและรูปต่อไปจนกว่าจะเป็นพระอริยบุคคลขั้นสูงขึ้น เพราะฉะนั้น ชีวิตปกติของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีและวิสาขามิคารมารดานั้น ท่านก็เจริญสติปัฏฐาน ท่านไม่หลงเข้าใจผิดในข้อประพฤติปฏิบัติ และท่านก็ถวายทานเป็นอันมาก ไม่ใช่เจริญสติปัฏฐานแล้วให้ทานไม่ได้ มิฉะนั้นแล้วก็จะไม่ใช่ชีวิตปกติประจำวัน เพราะเหตุว่าการที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงต้องเป็นการรู้สภาพชีวิตจริง ๆ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน

อย่างจิตตานุปัสสนา บรรพที่ไม่ใช่สราคะจิต ระลึกรู้ในขณะที่จิตเป็นกุศล ในขณะที่จิตเป็นวิบาก การที่จะเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ยินเสียงต่าง ๆ ได้กลิ่นต่าง ๆ รู้รสต่าง ๆ รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสต่าง ๆ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้หนึ่งผู้ใดเลย เป็นผลของอดีตกรรมที่ได้ทำไว้ เพราะฉะนั้น สติระลึกรู้สภาพของนามธรรมและ รูปธรรม ไม่ใช่ไปกั้น ไปสร้างอะไรขึ้นมาปิดบังสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต สัพพหลุสสูตร (ข้อ ๑๓๐) แสดงให้เห็น
วิบาก ข้อความมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปาณาติบาตอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย
วิบากแห่งปาณาติบาตอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความเป็นผู้มีอายุน้อยให้เป็นไปแก่ผู้
มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อทินนาทานอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย
วิบากแห่งอทินนาทานอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความพินาศแห่งโภคะให้เป็นไปแก่ผู้
มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กาเมสุมิชฉาจารอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรต
วิสัย วิบากแห่งกาเมสุมิชฉาจารอย่างเบาที่สุด ย่อมยังศัตรูและเวรให้เป็นไปแก่ผู้
มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มุสาวาทอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้
แล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบาก
แห่งมุสาวาทอย่างเบาที่สุด ย่อมยังการกล่าวตู่ด้วยคำไม่เป็นจริงให้เป็นไปแก่ผู้
มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปิสุณาวาจาอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย

วิบากแห่งปิสุณาวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังการแตกจากมิตรให้เป็นที่ไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผรุสวาจาอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นที่ไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งผรุสวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังเสียงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นที่ไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัมผัสปปลาปะอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นที่ไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งสัมผัสปปลาปะอย่างเบาที่สุด ย่อมยังคำไม่ควรเชื่อถือให้เป็นที่ไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นที่ไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งการดื่มสุราและเมรัยอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความเป็นบ้าให้เป็นที่ไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

เคยเห็นวิบากกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ไหม บางอย่างท่านก็ประสบ บางอย่างท่านก็ไม่ได้ประสบในภพนี้ชาตินี้ ภพหน้า ชาติหน้าแน่นอนใหม่ว่า ท่านจะไม่ประสบเลย เหตุมีแล้วในอดีตมากมายเหลือเกิน ถ้าได้ปัจจัยพร้อมที่จะเกิดเมื่อไรก็ต้องเกิด แต่ผู้ที่เจริญสติจะรู้ถึงความเป็นปัจจัยของสภาพธรรมที่เกิดปรากฏตามความเป็นจริงอย่างถูกต้อง

สัมโมหวิโนทนี มีข้อความว่า

ชื่อว่า อริยสัจจะ ด้วยอรรถว่า เป็นสัจจะอันแท้จริงบ้าง

บทว่า อริยะ มีอรรถว่า แท้จริง ไม่ผิด ไม่คลาดเคลื่อน ดังที่ตรัสไว้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ นี้แล เป็นของแท้จริง ไม่ผิด ไม่ใช่เป็นประการอื่น ฉะนั้นเราจึงเรียกว่า อริยสัจ

ถ. ตามนัยของกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน สภาวธรรมที่ปรากฏให้รู้ได้จริง ๆ มีเพียงเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เท่านั้นเอง แต่ทำไมท่านจึงบัญญัติบรรพไว้ต่าง ๆ กัน เช่น อานาปานบรรพ อริยาบถบรรพ สัมปชัญญะบรรพ ปฏิกูลมนสิการบรรพ ธาตุมนสิการบรรพ นวสีวธิกายบรรพ ทำไมจึงต้องบัญญัติไว้มากมายอย่างนี้

ส. ถ้าท่านจะพิจารณาอรรถของมหาสติปัฏฐาน ทั้งกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน รัชมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ประมวลได้ว่า เพื่อความไม่ประมาท เพื่อความไม่หลงลืมสติ

ลมหายใจทุกท่านมี จึงให้ระลึกรู้ลักษณะของลมหายใจที่ปรากฏ กำลังนั่งก็ให้ระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏ ที่ส่วนของกายที่กำลังทรงอยู่ในอิริยาบถใด ก็มีลักษณะของรูปที่สติดะลឹกรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน เห็นกายในกาย ในอิริยาบถที่รูปทรงอยู่ตั้งอยู่ในขณะนั้น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น มีปรากฏให้สติดะลឹกรู้ได้

ส่วนต่าง ๆ ของกายที่เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๑๔ บรรพนั้น เพื่อไม่ให้หลงลืมสติ ถ้าลมหายใจปรากฏ สติก็ระลึก กำลังนั่ง สติก็ระลึกรู้ลักษณะรูปที่ปรากฏในขณะที่นั่ง กำลังยืน สติก็ระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏในอิริยาบถนั้น กำลังนอน กำลังเดิน สติก็ระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏในขณะนั้น กำลังกระทบ ผม หรือขน หรือเล็บ หรือฟัน หรือหนัง เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ที่ปรากฏโดยความเป็นธาตุ ผู้นั้นก็ระลึกตรงลักษณะที่เป็นธาตุ บางท่านอาจจะไม่ระลึกตรงลักษณะที่เป็นธาตุ แต่ระลึกถึงลักษณะที่เป็นผม หรือเป็นเล็บก่อน แล้วอาศัยเพียงสักว่าเป็นเครื่องระลึก แล้วบัญญัติรู้ชัดในสภาพของรูปที่กำลังปรากฏ

กายานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ เพื่อไม่ให้หลงลืมสติ รวมทั้งสติปัฏฐานอื่น คือ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ รัชมานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ เพื่อไม่ให้หลงลืมสติ

โดยนัยที่กลับกัน เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาธรรม ท่านก็ควรจะพิจารณาว่า วันหนึ่งก็พูดถึงเรื่องผมกันบ่อย ๆ พูดถึงเรื่องเล็บกันบ่อย ๆ ปัญญาวิภูสภาพรรณที่ปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริงหรือยัง

ท่านมีทางที่จะสอบสติปฏิฐานได้หลายนัยทีเดียว เป็นต้นว่า ถ้าท่านยังไม่แน่ใจในการเจริญมรรคมีองค์ ๘ ว่าจะเจริญอย่างไร ปัญญานั้นรู้อย่างไร ท่านก็ดูในมหาสติปฏิฐานบรรพที่ ๑ คือ อานาปานบรรพว่า ในขณะที่มีลมหายใจปรากฏบ้างในวันหนึ่ง ๆ นั้น สติเคยระลึกไหม ถ้าท่านไม่ระลึก ขณะนั้นหลงลืมสติหรือเปล่า ถ้าไม่ได้รู้ลักษณะของกาย เวทนา จิต ธรรมใด ๆ แม้ว่ามีลมหายใจปรากฏก็เป็นเรา กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ เคยระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏในอิริยาบถที่กำลังทรงอยู่ตั้งอยู่ในขณะนี้ไหม

ท่านผู้ฟังหลายท่านซาบซึ้งในพระพุทธานุญาต ที่ทรงอุปมาการเจริญสติปฏิฐานว่า เหมือนกับการจับด้ามมีด แล้ววันหนึ่งก็จะปรากฏการสึกของด้ามมีดไปที่ละเล็กทีละน้อย

ทางตาที่กำลังเห็น นี่คือด้ามมีดอยู่ที่นี้ ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูกก็ด้ามมีด ทางลิ้นก็ด้ามมีด ทางกายก็ด้ามมีด ทางใจก็ด้ามมีด เพราะฉะนั้น ที่กำลังเห็นนี้ ด้ามมีดทางตาสึกไปบ้างหรือยัง และวิธีที่จะสึกไป อวิชชาที่ไม่รู้ลักษณะของนามและรูปทางตาที่จะสึกไปหมดไปได้ ก็เพราะสติระลึกรู้ลักษณะของนามที่เห็นทางตา ของรูปที่ปรากฏทางตา เป็นด้ามมีดที่จะใช้อะไรขาด ใช้อะไรถากก็ไม่ได้ทั้งนั้น นอกจากสติระลึก ปัญญาพิจารณาแล้วรู้ชัด และท่านก็จะประจักษ์ว่า ด้ามมีดทางตาค่อย ๆ สึกไปบ้างไหม ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ค่อย ๆ สึกไปบ้างไหม

ถ. ขณะที่กำลังฟังธรรม จิตก็วอกแวก ต้องใช้สติกำหนดบ้างไหม

สุ. ถ้าฟังการเจริญสติปฏิฐาน และรู้ลักษณะของสติว่า ขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ ขณะที่มีสติต่างกับขณะที่หลงลืมสติอย่างไร สติก็เกิดแทรกได้ เหมือนกับจิตที่วอกแวกไปได้ เพราะเหตุว่าไม่ใช่จิตตาที่จะไปบังคับ เพราะฉะนั้น

ไม่ใช่เป็นตัวตนที่จะไปใช้สติ แต่ระลึกได้ว่า ขณะนี้มีสติระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. ถ้าเป็นผู้ที่มีสติปัญญา หรือมีศรัทธาเลื่อมใส และตั้งใจมาฟังคำบรรยายของท่านอาจารย์อย่างนี้ สามารถจะบรรลุมรรคผลได้หรือไม่

ส. ฟังแล้วเข้าใจ สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาแทงตลอดในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ละคลายการยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมได้ รู้แจ้งสภาพธรรม ความรู้ชัดสมบูรณ์เป็นวิปัสสนาญาณ ก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่เหตุต้องสมควรกับผล ถ้าเหตุ คือ สติระลึกชนิดเดียว ปัญญาก็ยังรู้ไม่ชัด การละ การคลายก็ไม่มี การรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็เป็นไปไม่ได้

ชีวิตจริง ๆ ของท่านมีอกุศลมาก ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ การเจริญสติก็แล้วแต่สติจะระลึกถึงลักษณะของนามที่เป็นอกุศล หรือนามที่ไม่ใช่อกุศล

ถ. สติมีกี่อย่าง มีเป็นขั้น ๆ หรือว่ามีขั้นเดียว

ส. สติจะไม่เกิดกับอกุศลจิตเลย ขณะใดที่จิตเป็นโลภะ โทสะ โมหะ ขณะนั้นไม่มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะเหตุว่าสติเป็นสภาพที่ระลึกในทางที่เป็นโสภณะ ในทางที่ดีงาม ในขณะที่คิดให้ท่าน ไม่ใช่ตัวตน แต่ตลอดเวลาที่ยังไม่เจริญสติปัฏฐาน ก็เป็นตัวตนที่ให้ท่าน เป็นเราที่ให้ท่าน แต่สภาพธรรมจริง ๆ ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในทานเกิดขึ้น

ขณะที่วิริยเหตุก็เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในศีล ขณะใดที่จิตใจไม่สงบ รู้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศลจิต มีสติที่จะโน้มจิตไปให้เกิดความสงบ ในขณะนั้นก็เป็นสติที่เป็นไปกับความสงบหรือสมถภาวนา แต่สติปัฏฐานนั้น ระลึกถึงลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ลักษณะใดเป็นนามธรรมก็รู้ ลักษณะใดที่เป็นรูปธรรมก็รู้ นามธรรมก็มีหลายชนิด รูปธรรมก็มีหลายชนิด สติจึงระลึกถึงลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิดที่เกิดขึ้นแล้วปรากฏ เพราะฉะนั้น การเจริญสติ จึงไม่ใช่คิดล่วงหน้าหรือเตรียมก่อน

บางท่านประคับประคองกิริยาอาการ ค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนตามที่ได้คิด ด้วยการคิดว่า จิตสั่งให้เป็นอย่างนั้น แต่ความจริง จิตเป็นสภาพที่รู้อารมณ์ ในขณะที่กำลังนั่งอยู่มีสิ่งใดที่ปรากฏ จิตเป็นสภาพรู้ สติก็จะรู้ในลักษณะของอารมณ์ และปัญญาารู้ว่า สภาพนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เวลาที่จิตเกิดเป็นกุศลเป็นไปในทาน สติก็จะรู้ว่าเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง และในขณะที่กำลังให้ทาน ซึ่งแต่ก่อนนี้เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะสติไม่ได้ระลึกถึงว่า สภาพธรรมในขณะนั้นเป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรมเท่านั้น

อกุศลกรรม หรืออกุศลจิตนั้น มีผลเป็นทุกข์ เป็นโทษ แต่กุศลจิต กุศลกรรมนั้นให้ผลเป็นสุข อานิสงส์ของกุศลจิต กุศลกรรม จะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปัญญา การให้ของผู้ที่ยังเต็มไปด้วยโลภะ โทสะ โมหะ ถ้าสติระลึกถึงจะเห็นได้ว่า ความรู้สึกหรือจิตเกิดสลับสับต่อกันหลายอย่าง เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเจริญสติปัฏฐานด้วย การให้ของท่านจะมีอานิสงส์ยิ่งขึ้น เพราะปัญญารู้ในสภาพของจิต

สำหรับกุศลจิตขั้นทานซึ่งเป็นขั้นต้น ที่เป็นกุศลขั้นต้นก็เพราะเหตุว่า เยื่อใยการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนหนาแน่น และเหนียวแน่นเหลือเกิน วันหนึ่ง ๆ บางท่านอาจจะไม่ได้คิดถึงเรื่องของการให้เลยเพราะเหตุ ๒ ประการ คือ เพราะความตระหนี่ และความประมาท ด้วยการเพเลิดเพเลินไปในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จนไม่ได้ระลึกถึงการให้เลย เพราะเป็นตัวตนมากมายแล้วก็เหนียวแน่น ตั้งแต่ลืมตาขึ้นมาก็เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเรา เป็นของเราทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะคิด จะนึก จะตรึก จะตรองถึงอะไร ก็จะไม่พ้นไปจากตัวตน และความเป็นเรา

วันนี้มีความยินดีต่อการในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อะไรบ้าง ไม่ได้ระลึกเป็นไปในการให้หรือในทานเลย ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวว่า ที่ให้ไม่ได้นั้น ก็เพราะความตระหนี่และเพราะความประมาท

การเจริญกุศลจะต้องเป็นขั้น ๆ ด้วย เพราะเหตุว่าอกุศลนั้นมีมาก การขัดเกลาก็ต้องมีมากด้วย แต่การเจริญสติจะทำให้ท่านรู้ความจริงของสภาพธรรมในขณะที่กำลังให้ เพราะบางท่านให้เพราะหวังผล แต่ถ้าท่านเจริญสติ เวลาที่จิตที่สละวัตถุท่านให้แก่บุคคลอื่นเกิดและดับไปแล้ว จิตที่หวังผลเกิดขึ้น สติก็ระลึกได้ว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง อาศัยเหตุปัจจัยจึงเกิดขึ้น เวลาที่เจริญสติ มีการให้เกิดขึ้น ความหวังผลของการให้เกิดต่อ สติก็ตามระลึกได้ว่า เป็นโลภมูลจิต เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

อย่างที่ท่านเกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นผลของกุศล แต่เมื่อเกิดมาแล้วมีชีวิตต่าง ๆ กันไป เพราะท่านไม่ได้ทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวตลอด ในอดีตอนันตชาติ มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม อกุศลกรรมก็ย่อมตามมาเบียดเบียน ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิต กุศลให้ผลเป็นสุข อกุศลให้ผลเป็นทุกข์ แต่เวลาที่จิตของท่านเป็นไปในกุศล เช่น การให้ อกุศลที่มีมาก ก็ยังมาแทรกด้วยการหวังผลบ้าง

๑๖๘

สำหรับการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แม้ในขณะที่เป็นกุศลจิต และในขณะที่ให้ทาน เพื่อที่ให้ได้รู้จักตัวท่านอย่างแท้จริง

ขอล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก **อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต ทานสูตรที่ ๑** มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ

บางคนเตรียมไว้ให้ทาน ๑

บางคนให้ทานเพราะกลัว ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาให้แก่เราแล้ว ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาจักให้ตอบแทน ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า ทานเป็นการดี ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราหุงหากิน ชนเหล่านี้หุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้ไม่หุงหากิน ไม่สมควร ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทาน กิตติศัพท์อันงามย่อมพุ่งไป ๑

บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๘ ประการนี้แล

ท่านที่เคยให้ทานมาแล้ว เป็นไปในลักษณะใดบ้างใน ๘ อย่างนี้

มโนรทปฐมิ อรรถกถาอังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต มีคำอธิบายว่า

การให้ทานประการที่ ๑

บางท่านนั้นเป็นผู้ที่ตระเตรียมไว้พร้อมที่จะให้ทาน มีอุปนิสัยที่ได้สะสมมาในการที่จะระลึกถึงบุคคลอื่น ในการที่จะสละวัตถุที่ท่านมี จะมากหรือน้อยก็ตาม แต่เป็นผู้พร้อมที่จะให้ได้ เวลาที่มีผู้ที่สมควรแก่การรับ ท่านก็ไม่ลำบากใจ ไม่วุ่นวายใจ เพราะเหตุว่าท่านยังไม่ได้ตระเตรียมวัตถุที่จะให้ไว้

อย่างเช่น บางท่านอาจจะเตรียมน้ำไว้สำหรับคนเดินทางที่หิวกระหายมา
เตรียมอาหาร เตรียมขนม เตรียมเสื้อผ้า ของใช้ ซึ่งพร้อมที่จะอุปการะเกื้อกูลกับ
บุคคลอื่น ซึ่งสมควรแก่การที่จะได้รับการเกื้อกูลนั้น ๆ นี่เป็นท่านที่เตรียมไว้ให้ท่าน

ประการที่ ๒ คือ บางคนให้ท่านเพราะกลัว

ไม่ได้หมายความว่า ให้อย่างโจรผู้ร้ายมาขู่ว่าไป อย่างนั้นไม่ใช่ท่าน
เพราะไม่มีเจตนาให้

สำหรับท่าน ถ้ากล่าวถึงสภาพธรรมได้แก่ เจตนาที่เป็นเหตุให้ ชื่อว่า ท่าน
ถ้าให้โดยไม่มีเจตนา ตกไป หายไป จะกล่าวว่าเป็นท่านได้ไหม ไม่ได้
ไม่มีเจตนาที่จะให้

เจตนา เป็นเจตสิกธรรมชนิดหนึ่ง เป็นความจงใจ เป็นความตั้งใจ เพราะ
ฉะนั้น เจตนาที่เป็นเหตุให้ นั่น ชื่อว่า ท่าน

ท่านมีความหมาย ๓ อย่าง คือ จากเจตนา เจตนาให้ ๑ วิรติ คือ เจตนา
เว้นทุจริต ซึ่งได้แก่ศีล เป็นอภัยทานทั้งหมด ๑ และมุ่งหมายถึงไทยธรรม คือ
วัตถุที่ให้ มีข้าว น้ำ เป็นต้น ๑

แต่สำหรับเรื่องของบุญกิริยา ที่กล่าวถึงท่านนั้นมุ่งหมาย จากเจตนา คือ
เจตนาให้วัตถุเป็นทาน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าของหายไป ตกหล่นไปก็จะเป็นทาน หรือว่า ถูกข่มขู่ก็
ให้ไป แล้วกล่าวว่าเป็นทานก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ที่เป็นทานเพราะบางคนนั้นให้
ท่านเพราะกลัว กลัวในที่นี้ หมายความว่ากลัวครหา กลัวว่าจะเสื่อมเสียชื่อเสียง
ว่า ผู้นี้ไม่ใช่ทายก ผู้นี้ไม่ใช่ผู้ให้ บางคนกลัวอย่างนั้นจึงให้ ก็เป็นเจตนาให้
เหมือนกัน แต่ว่าให้เพราะอะไร สภาพธรรมที่เกิดปรากฏเป็นของจริงในขณะนั้น ก็
เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง จะเพราะกลัวครหา กลัวว่าจะเป็นที่ติเตียนว่าไม่ใช่ทายก
ไม่ใช่ผู้ให้จึงได้ให้ แต่การให้นั้น คนอื่นไม่สามารถจะรู้ได้ แต่ผู้ที่เจริญสติรู้ได้
ขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

ประการที่ ๓ คือ บางคนให้ท่านเพราะนึกว่า เขาให้แก่เราแล้ว

การให้มีหลายลักษณะ บางทีให้ด้วยคิดว่า เมื่อก่อนนี้ผู้นี้ได้ให้สิ่งนี้แก่เราก่อน จึงให้เป็นการตอบแทน การให้เป็นเรื่องดี แต่ถ้าคนนั้นไม่เคยให้อะไรเราเลย เราจะไม่ให้เขาอย่างนั้นหรือ เป็นเรื่องของแต่ละคน เพราะจิตของท่านสะสมมาที่จะคิดจะนึกอย่างไร ห้ามไม่ได้ แต่สติสามารถระลึกถึงลักษณะของการให้ว่า ขณะที่ให้ไปในแต่ละครั้งนั้น เป็นเพราะเหตุใด

การที่ให้เพราะว่าผู้ให้นั้นเคยให้สิ่งนั้นแก่เราก่อน ก็เป็นการดี ถูกต้อง เป็นเรื่องของความกตัญญูกตเวที แต่อย่าให้เพราะความจำใจ ที่จำเป็นต้องให้เพราะว่าผู้ให้นั้นเคยให้ก่อน

ประการที่ ๔ คือ บางคนให้ท่านเพราะนึกว่า เขาจักให้ตอบแทน

ให้เขาก่อนแล้วเขาก็กให้เราบ้าง อย่างนี้ไม่ดี เพราะหวังผลตอบแทน ถ้าคิดอย่างนี้ขึ้นมา ยับยั้งได้ไหม ไม่ได้ แต่สติระลึกได้ว่า แม้การคิดอย่างนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

ประการที่ ๕ คือ บางคนให้ท่านเพราะนึกว่า ท่านเป็นการดี

มีการอบรมสั่งสอนกุลบุตร กุลธิดาตั้งแต่เด็กให้สละวัตถุ เพื่อไม่ให้ติดข้องไม่ให้ตระหนี่ ให้เกื้อกูลกันสำหรับสัตว์โลกที่เกิดมาร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน เมื่อมีการสอน มีการอบรมว่า สิ่งใดดี สิ่งนั้นก็ควรประพฤติปฏิบัติตาม บางท่านจึงให้ท่าน เพราะนึกว่าท่านเป็นการดี

ประการที่ ๖ คือ บางคนให้ท่านเพราะนึกว่า เราหุงหา กิน ชนเหล่านี้หุงหา กินไม่ได้ เราหุงหา กินได้ จะไม่ให้ท่านแก่ชนเหล่านี้ ผู้ไม่หุงหา กิน ไม่สมควร

นี่เป็นการเอื้อเฟื้อ

ประการที่ ๗ คือ บุคคลให้ท่านเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ท่าน กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป

อยากได้อะไรหรือเปล่าจึงได้ให้ ตราบใดที่ตัวตนยังไม่หมด ก็ยังมีการยึดถือ อย่างเหนียวแน่น ซึ่งจะขัดเกลาให้หมด คลายลงไปได้ก็ด้วยการเจริญสติ

ประการที่ ๘ คือ บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต

มโนรทปฺรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย มีข้อความว่า

การปรุงแต่งจิตนั้นก็เพื่อเป็นเครื่องประกอบให้จิตใจสะอาด เพื่อสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา เพราะเหตุว่าทานนั้นทำให้จิตอ่อนโยน ผู้ใดได้ให้ทานแล้ว ผู้นั้นก็มีจิตอ่อนโยนว่า เราได้ให้ทานแล้ว ผู้ใดได้รับทานแล้ว ผู้นั้นก็มีจิตอ่อนโยนว่า ทานเราได้รับแล้ว ทำให้มีจิตอ่อนโยนทั้งผู้ให้และผู้รับ

สำหรับทานที่จะปรุงแต่งจิต เพื่อเจริญความสงบ เพื่อสมถภาวนา เป็นจาคานุสสติที่ได้ให้ทาน ซึ่งเป็นกุศลกรรม เมื่อจิตน้อมระลึกถึงทานที่สละให้ไปแล้ว ก็เป็นปัจจัยทำให้จิตสงบจากอกุศล และถ้าน้อมระลึกถึงบ่อย ๆ ก็ทำให้จิตสงบเป็นสมาธิ นั่นเป็นการปรุงแต่งจิตใจให้สงบ เพื่อเจริญความสงบของจิตเป็นสมถภาวนา และเพื่อเจริญวิปัสสนา

การยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน หนาแน่นเหนียวแน่นมาก ถ้าไม่เจริญกุศลทุกประการ ย่อมยากที่จะให้สติระลึกถึงลักษณะของนามและรูป แต่ถ้าเจริญกุศลทุกประการอยู่แล้ว ก็เป็นการขัดเกลา ละเว้นอกุศลจิต อกุศลธรรม เป็นปัจจัยให้สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ เอง ๆ แม้ในขณะที่กำลังให้ก็เจริญสติปัฏฐาน

ในพระไตรปิฎกแสดงการให้ไว้หลายลักษณะ ซึ่งจะขอกล่าวถึงเพียงบางพระสูตร

อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต ทานวัตถุสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ

บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน ๑

บางคนให้ทานเพราะโกรธ ๑

บางคนให้ทานเพราะหลง ๑

บางคนให้ทานเพราะกลัว ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่ควรให้เสียวงศ์ตระกูลดั้งเดิม ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราให้ทานนี้แล้ว เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ๑

บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตใจย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจ ย่อมเกิดตามลำดับ ๑

บางคนให้ทานเพื่อประดับประดาจิต ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการ นี้แล

ซึ่งใน **มโนรทปฺปณฺี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย** ได้อธิบายว่า

ประการที่ ๑ บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน

โดยฐานะที่ว่า เป็นมิตรสหาย เป็นหมู่คณะ เป็นพวกเป็นพ้อง จึงได้ให้ ไม่ได้มุ่งประโยชน์ของการให้ แต่เป็นเพราะเหตุว่าชอบพอกัน เป็นมิตรสหายกัน

ประการที่ ๒ บางคนให้ทานเพราะโกรธ

เป็นไปได้ไหม ในอรรถกถากล่าวว่า คนโกรธแล้ว สิ่งใดมีอยู่ ก็รีบจับส่งสิ่งนั้นให้ไปเลย ถ้าเป็นการให้ที่ไม่มีความโกรธ ก็คงจะให้ด้วยความนอบน้อม ด้วยความเคารพ

ประการที่ ๓ บางคนให้เพราะหลง

ความว่า เป็นผู้หลงไปเพราะโมหะ เพราะไม่มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง ไม่รู้ว่าสิ่งที่ให้ไปแล้วนั้นจะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ ความเข้าใจผิดในพระธรรมวินัยมี แทนที่จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระศาสนา ก็อาจจะไปส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจผิดยิ่งขึ้นก็เป็นได้

ประการที่ ๔ บางคนให้เพราะกลัว

คือ กลัวครหา กลัวเสื่อมเสียชื่อเสียงว่า ถ้าไม่ให้แล้วจะเป็นโทษ ไม่เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลอื่น หรือเป็นที่ตำหนิติเตียนของบุคคลอื่นได้ หรือเพราะกลัวอบายภูมิ

ประการที่ ๕ บางคนให้เพราะนึกว่า ไม่ให้เสียวงศ์ตระกูล

กล่าวคือ เป็นประเพณีของตระกูล จึงให้

ประการที่ ๖ บางคนให้เพราะนึกว่า เราให้ท่านนี้แล้ว เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

มุ่งหมายเพียงเท่านั้นเอง ต้องการผล คือ ได้รับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่ดี ๆ

ประการที่ ๗ บางคนให้ท่านเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ท่านนี้ จิตใจย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจ ย่อมเกิดตามลำดับ

ยังมีความเป็นตัวตน ยังอยากให้ตัวตนนี้สบายใจ บางคนพอเกิดไม่สบายใจ กลุ้มใจ ก็ให้ท่านเพื่อให้ใจสบาย แต่ไม่ได้รู้ลักษณะของนามธรรมของรูปธรรม

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวว่า ผู้ที่ประพฤติธรรมสม่ำเสมอ คือ เป็นผู้ที่มีสมบุรณ์ด้วยคุณธรรม มีศรัทธา เป็นต้น ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะมีของน้อยก็ให้ได้ ซึ่งท่านของบุคคลอื่นนั้น ย่อมไม่เทียบเท่า เพราะที่ท่านจะมีผลน้อยหรือมีผลมากนั้น ก็เพราะความบังเกิดขึ้นแห่งท่าน ถ้าความบังเกิดขึ้นแห่งท่านไม่บริสุทธิ์ ผลของท่านก็น้อย แต่ถ้าท่านผู้นั้นประพฤติธรรมสม่ำเสมอ ถึงแม้ท่านจะมีของน้อยที่ท่านให้ได้ แต่ความประพฤติธรรมสม่ำเสมอทำให้ท่านนั้น มีอานิสงส์มาก มีผลมาก

อย่างท่านที่เจริญสติเป็นปกติ เวลาที่ให้ท่าน สติก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมของรูปธรรม ผลและอานิสงส์ คือ ดับทุกข์ทั้งปวง ดับภพ ดับชาติ ดับการยึดถือในขณะที่ให้ นั่นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ซึ่งดีกว่าการที่จะไปหวังสุคติโลกสวรรค์ และผลของท่านประการอื่น ๆ

ขอกล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ทานสูตร** เพื่อให้พิจารณาผลและอานิสงส์ของท่าน

ท่านเคยให้ทานมาแล้ว ทานในอดีตที่จะให้ผล จะให้ผลอย่างไร ให้อานิสงส์อย่างไร และเมื่อเข้าใจธรรมและสติปัญญาที่ควรเจริญมากขึ้นแล้ว ผลของท่านการให้นั้น จะต่างกับในครั้งก่อนอย่างไร

อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ทานสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งสระโบกขรณี ชื่อคัคครา ใกล้จัมปานคร ครั้นนั้นแล อุบาสกชาวเมืองจัมปามากด้วยกัน เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมิกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค พวกกระผมได้ฟังมานานแล้ว ขอได้โปรดเถิด พวกกระผมพึงได้ฟังธรรมิกถาของพระผู้มีพระภาค

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นท่านทั้งหลายพึงมาในวันอุโบสถ ท่านทั้งหลายพึงได้ฟังธรรมิกถาในสำนักพระผู้มีพระภาคแน่นอน

อุบาสกชาวเมืองจัมปารับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ลุกจากที่นั่ง อภิวัตกระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ต่อมาถึงวันอุโบสถ อุบาสกชาวเมืองจัมปาพากันเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรพร้อมด้วยอุบาสกชาวเมืองจัมปา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทานเช่นนั้นนั้นแลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก พึงมีหรือหนอแล และทานเช่นนั้นแลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก พึงมีหรือพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ทานเช่นนั้นนั้นแลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก
ไม่มีอานิสงส์มาก ฟังมี และทานเช่นนั้นนั้นแลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มี
ผลมาก มีอานิสงส์มาก ฟังมี

โดยมากพญานะที่ท่านจะได้ยินได้ฟัง คือ คำว่าผล กับคำว่า อานิสงส์
ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความหมายอย่างเดียวกัน เป็นคำที่ใช้แทนกันได้ทั่วไป แต่
เวลาที่พูดถึงความบริสุทธิ์ของจิต หรือความบริสุทธิ์ของธรรม ในพระสูตรนี้ได้แยก
ความหมายของคำว่า ผล กับคำว่า อานิสงส์ เพราะฉะนั้น ทุกท่านจะได้
พิจารณาว่า ทานที่ท่านได้กระทำแล้ว จะเป็นทานประเภทที่มีผลมาก ไม่มี
อานิสงส์มาก หรือว่ามีผลมาก และมีอานิสงส์มาก

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรมโนเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้น
แลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก

อะไรมโนเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้นนั้นแลที่บุคคลบางคนใน
โลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ท่านพระสารีบุตรเป็นอัครสาวกผู้เลิศในทางปัญญา แต่แม้กระนั้นในเรื่อง
ความลึกซึ้ง ความละเอียด ความวิจิตรของธรรม ท่านพระสารีบุตรก็กราบทูลถาม
พระผู้มีพระภาค เพื่อให้ทรงพยากรณ์ไว้เป็นการแน่นอนและแจ่มแจ้ง ไม่ใช่คิดเอง

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังมีความหวังให้ทาน มีจิตผูกพัน
ในผลให้ทาน มุ่งการสั่งสมให้ทาน

ให้ทานด้วยคิดว่า เราตายไปแล้ว จักได้เสวยผลทานนี้ เขาให้ทาน คือ
ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและ
เครื่องอุปกรณ์ แก่สมณะหรือพราหมณ์

ดูกร สารีบุตร เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
พึงให้ทานเห็นปานนี้หรือ

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ในการให้ทานนั้น บุคคลมีความหวังให้ทาน มีจิตผูกพันใน
ผลให้ทาน มุ่งการสั่งสมให้ทาน ให้ทานด้วยคิดว่า ตายไปแล้วจะได้เสวยผลทาน
นี้ เขาผู้นั้นให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้น
จาตุมหาราช สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้
กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก

ดูกร สารีบุตร ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีหวังให้ทาน ไม่มีจิตผูกพัน
ในผลให้ทาน ไม่มุ่งหวังการสั่งสมให้ทาน ไม่คิดว่า ตายไปแล้วจะได้เสวยผลทาน
นี้แล้วให้ทาน แต่ให้ทานด้วยคิดว่า ทานเป็นการดี เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า
ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีป และเครื่องอุปกรณ์
แก้สภาวะหรือพราหมณ์

ดูกร สารีบุตร เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
พึงให้ทานเห็นปานนี้หรือ

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

๑๖๙

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปถึงผลของท่านของบุคคล ซึ่งให้ทานโดยไม่หวังผล มีข้อความว่า

ดูกร สารีบุตร ในการให้ทานนั้น บุคคลไม่มีหวังให้ทาน ไม่มีจิตผูกพันในผลให้ทาน ไม่มุ่งการสั่งสมให้ทาน ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า ตายไปแล้วจะได้ส่วยผลทานนี้ แต่ให้ทานด้วยคิดว่า ทานเป็นการดี เขาผู้นั้นให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ เขาสีลกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้

แม้จะไปเกิดวนเวียนอยู่ในสวรรค์ เทวโลกชั้นต่าง ๆ ก็ตาม แต่ถ้าไม่พ้นจากสังสารวัฏแล้ว ทานที่ให้นั้น ก็ไม่ใช่ทานที่ทั้งมีผลมากและมีอานิสงส์มาก เป็นทานที่มีผลมากจริง แต่ว่าไม่มีอานิสงส์มาก

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า ทานเป็นการดี แต่ให้ทานด้วยคิดว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้ เคยทำมา เราก็ไม่ควรทำให้เสียประเพณี เขาให้ทาน คือ ข้าว เป็นต้น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นยามา เขาสีลกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้

นี่เป็นทานที่มีผลมาก แต่อานิสงส์ไม่มาก

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้ เคยทำมา เราไม่ควรทำให้เสียประเพณี แต่ให้ด้วยความคิดว่า เราหุงหากิน สมณะและพราหมณ์เหล่านี้ไม่หุงหากิน เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ไม่หุงหา ไม่สมควร เขาให้ทาน คือ

ข้าว เป็นต้น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดุสิต เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่ แล้วยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก

นี่ถึงชั้นดุสิต ที่ให้เพราะเห็นว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่ไม่หุงหากิน และก็ เป็นสมณพราหมณ์

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหากินได้ สมณะและพราหมณ์เหล่านี้หุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ผู้หุงหากินไม่ได้ ไม่สมควร แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนฤๅษีแต่ครั้งก่อน คือ อัญญกฤๅษี วามกฤๅษี วามเทวฤๅษี เวสสามิตรฤๅษี ยมทัคคฤๅษี อังคีรสฤๅษี ภารทวาชฤๅษี วาเลฏฐฤๅษี กัสสปฤๅษี และภคุฤๅษี ผู้บูชามหาโยถะ ฉะนั้น เขาให้ทาน คือ ข้าว เป็นต้น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นนิมมานรดี เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก

ไม่ว่าเทวโลกชั้นไหนก็ตาม ก็ยังเป็นภพภูมิของรูป เสี่ยง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อยู่นั่นเอง

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนอย่างฤๅษีแต่ครั้งก่อน คือ อัญญกฤๅษี วามกฤๅษี วามเทวฤๅษี เวสสามิตรฤๅษี ยมทัคคฤๅษี อังคีรสฤๅษี ภารทวาชฤๅษี วาเลฏฐฤๅษี กัสสปฤๅษี และภคุฤๅษี แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจ และโสมนัส เขาให้ทาน คือ ข้าว เป็นต้น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก

ท่านผู้ฟังที่ให้ทานแล้วจะไปสู่ภูมิไหน ทราบได้ไหมว่า จะไปสู่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ หรือว่าชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตว-

สวัสดี ถ้าขอไปเกิดที่สวรรค์ชั้นนิมมานรดี แต่เหตุของการให้ไม่สมควรที่จะทำให้เกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี จะเกิดที่นั่นได้ไหม และสำหรับความวิจิตรของจิต ถ้าท่านผู้ฟังจะศึกษาโดยตรงจากพระไตรปิฎก จะเห็นว่า บุคคลอื่นนั้นไม่สามารถพยากรณ์ได้เลยว่า บุคคลนี้จะเกิดที่ไหน เป็นผลของกุศลกรรมชั้นใด เพราะเหตุว่าความวิจิตรของจิตมากเหลือเกิน ต่างกันไปตามอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และแม้ในบรรดาพระอริยบุคคลด้วยกัน ความวิจิตรของจิตก็ต่างกันมาก ทำให้เกิดในภพภูมิต่างกันไปตามเหตุที่ได้สะสมมาด้วย

ข้อความต่อไปในพระสูตรนี้มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจ และโสมนัส แต่ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีป และเครื่องอุปการณ์ แก่สมณะหรือพราหมณ์

ดูกร สารีบุตร เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ พึงให้ทานเห็นปานนี้หรือ

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ในการให้ทานนั้น บุคคลผู้ไม่มีความหวังให้ทาน ไม่มีจิตผูกพันในผลให้ทาน ไม่มุ่งการสั่งสมให้ทาน ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราตายไปแล้วจักได้เสวยผลทานนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า การให้ทานเป็นการดี ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้ เคยทำมา เราไม่ควรทำ ให้เสียประเพณี ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหาภินได้ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านี้หุงหาภินไม่ได้ จะไม่ให้ทานแก่ผู้หุงหาภินไม่ได้ ไม่สมควร ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทานเหมือนอย่างฤๅษีในครั้งก่อน คือ อัญญก

ฤๅษี วามกฤๅษี วามเทวฤๅษี เวสสามิตรฤๅษี ยมทัคคฤๅษี อังคิรฤๅษี ภารทวาชฤๅษี วาเสฏฐฤๅษี กัสสปฤๅษี และภคฤๅษี ผู้บูชามหาโยญ ฉะนั้น และไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตจะเลื่อมใส จะเกิดความปลื้มใจ และโสมนัส แต่ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เขาให้ทานเช่นนั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหม เขาลิขิตกรรม ลิขิตกฐี ลิขิตยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว เป็นผู้ไม่ต้องกลับมา คือ ไม่มาสู่ความเป็นอย่างนี้

ดูกร สารีบุตร นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้นที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก และเครื่องให้ทานเช่นนั้นที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เป็นการเจริญกุศล ขัดเกลาจิต เจริญสติด้วยในขณะนั้น เป็นเหตุให้บรรลุนิยัตถธรรมเป็นลำดับขั้น ถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล เมื่อจุติก็จะเกิดในพรหมโลก ไม่ต้องกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก

นี่เป็นทานที่มีผลมาก มีอานิสงส์มาก เพราะฉะนั้น การให้ทานของท่านในครั้งก่อน ๆ ให้ผลมากได้ แต่จะมีอานิสงส์มากด้วย ก็ต้องเจริญสติเพื่อที่จะให้รู้แจ้งนิยัตถธรรม ถึงขั้นที่จะไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก

นี่เป็นความต่างกันของการให้ ซึ่งแต่ก่อนถ้าไม่เคยเจริญสติปฏิฐานเวลาให้ ก็เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน แต่ถ้าเจริญสติปฏิฐาน แม้ในขณะที่ให้ทานก็สามารถละคลายการยึดถือสภาพของนามและรูปในขณะนั้น รู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และปัญญาจะรู้ชัดขึ้นเรื่อย ๆ

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค โสตาปัตติสังยุตต์ ราชาสูตร มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติเป็นอิสสรวิชัยในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้เป็นสหายของพวกเขา

เทพชั้นดาวดึงส์ ทำวธอแวดล้อมไปด้วยหมั่นนางอัปสร เอิบอิ่ม พรั่งพร้อม บำเรอ อยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวณนันทวันในดาวดึงส์พิภพนั้น ทำวธอ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ทำวธอก็ยังไม่พ้นจากนรก จาก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเยียวยาอัตภาพ อยู่ด้วยคำข้าวที่แสวงหา มาได้ด้วยปลีแข้ง นุ่งห่มผ้าที่เสร้างหมอง เธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็ จริง ถึงอย่างนั้นเธอก็พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน จากปิตติวิสัย และ จากอบาย ทุกคติ วินิบาต

ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัส รู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็น สารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของพวกเทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

นี่เป็นประการที่ ๑ ประการต่อไป มีข้อความว่า

ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระ ผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียก ให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ ต่อไปประการที่ ๓ และ ๔

ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของ พระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร คือ คู่ แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ควรของ คำนับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มี นาบุญอื่นยิ่งกว่า

ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญูชนสรรเสริญ อันตันทาและทักขิไญไม่ลุ่มคล้ำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหล่านี้

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การได้ทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่ถึงเสียที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ หน ของการได้ธรรม ๔ ประการ

เพราะฉะนั้น อะไรมีอันสงส์มาก

สำหรับการให้เป็นเรื่องที่ไม่ควรประมาท บางท่านคอยโอกาสว่า มีทรัพย์สินมาก ๆ แล้วจะให้ แต่ถ้าท่านให้ทานแม้เล็กน้อย แม้ดินหน้อย แม้เป็นสิ่งที่ดูเหมือนกับว่าจะไม่มีประโยชน์ หรือว่าไม่มีความหมายสำหรับท่าน แต่ว่าเป็นประโยชน์หรือว่ามีความหมายมากสำหรับผู้รับ แม้เป็นสัตว์เดรัจฉาน ในขณะที่ให้ก็เป็นกุศลจิต เป็นกุศลกรรม

เรื่องของทาน ใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวตาสังยุตต์ กิณฑสูตรข้อ ๑๓๗-๑๓๘** เทวตาพุลคามพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลให้สิ่งอะไร ชื่อว่าให้กำลัง ให้สิ่งอะไร ชื่อว่าให้วรรณะ ให้สิ่งอะไร ชื่อว่าให้ความสุข ให้สิ่งอะไร ชื่อว่าให้จักขุ และบุคคลเช่นไร ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ข้าพระองค์ทูลถามพระองค์ ขอพระองค์ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ ให้นานพาทนะ ชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทับคิณไฟ ชื่อว่าให้จักขุ และผู้ที่ให้ที่พักพาอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรม ชื่อว่าให้อมฤตธรรม

มีหลายสิ่งที่จะให้ได้ ท่านอาจจะคิดว่าท่านมีทุกอย่าง แต่อาจจะเป็นไปได้ใหม่ที่บางวันท่านขาด และท่านก็ต้องการ เพราะว่าในบางสถานที่ ในบางแห่ง ถึงแม้ว่าท่านจะมีเงินทอง อาหารไม่มีได้ไหม เพราะฉะนั้น ทุกท่านมีโอกาสที่จะ

เป็นทั้งผู้รับและเป็นทั้งผู้ให้ด้วย ซึ่งถ้าท่านได้เจริญกุศลอย่างนี้อยู่เสมอ ก็ย่อมจะเกื้อกูลบุคคลอื่นทุก ๆ ด้าน และทุก ๆ ทางด้วย

สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาวรรค อรรถกถากินท
สูตร มีข้อความอธิบายว่า

สำหรับข้อที่ว่า บุคคลให้สิ่งอะไร ชื่อว่าให้กำลัง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บุคคลให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง เพราะเหตุว่าบุคคลแม้ว่าจะมีกำลังมาก แต่ถ้าไม่ได้บริโภคอาหาร ก็ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ แต่ว่าครั้งบริโภคแล้ว ถึงจะเป็นผู้ที่มีกำลังทรม ก็เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยกำลัง ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า บุคคลให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

คนที่แข็งแรง ไม่รับประทานอาหาร ๒-๓ วัน ๒-๓ มื้อ ยังมีเรี่ยวมีแรงแข็งแรงอยู่ได้ไหม ไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่ไม่มีกำลัง ไม่มีเรี่ยวแรง แต่ครั้งได้รับประทานอาหารแล้ว ก็ย่อมมีกำลังขึ้น การให้อาหาร จึงชื่อว่าให้กำลัง ไม่ว่าสัตว์เล็ก สัตว์น้อยทั้งหลาย คำข้าว ๒ คำ ๓ คำ ที่จะให้มีเรี่ยวแรงขึ้น มีกำลังขึ้น ถ้าท่านจะเจริญกุศล ก็สละให้ได้

สำหรับบทที่ว่า ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ ในอรรถกถามีข้อความว่า

เพราะเหตุว่าบุคคลถึงจะมีรูปดี แต่นุ่งผ้าขี้ริ้ว หรือว่าไม่ใส่เสื้อผ้า ก็ต้องมีรูปที่น่าตำหนิ ไม่น่าดู ผู้ที่ใส่เสื้อผ้านั้น ก็น่าดู งดงามดังเทพบุตร เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า บุคคลให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ

นอกจากเสื้อผ้าซึ่งเป็นสิ่งที่ให้แล้วจะทำให้ผู้ได้รับน่าดู ก็ยังเป็นความจำเป็นสำหรับบางท่านที่ไม่มีเสื้อผ้า ถ้าท่านพอที่จะสละเกื้อกูลให้บุคคลนั้นได้ ก็ควรจะสละ ถึงแม้ว่าจะเป็นประโยชน์น้อยสำหรับท่าน ไม่ค่อยได้ใช้ แต่ก็ยังเป็นประโยชน์มากสำหรับบุคคลอื่น

ข้อต่อไป

บอกว่า ให้ยวดยาน คือ ผู้ให้ยวดยาน คือ ช้าง เป็นต้น กับบรรดา ยวดยานเหล่านั้น ยานช้างย่อมไม่เหมาะแก่สมณะ ยานม้าก็ไม่เหมาะเหมือนกัน การไปด้วยรถก็ไม่เหมาะ ยานนี้ คือ รongเท้า เหมาะแก่สมณะ ผู้รักษากองศีล เพราะฉะนั้น ผู้ให้รongเท้า ไม่ทำคนแก่ เตี้ย และตั่งก็ดี ผู้แผ้วถางทาง ทำ บันได ทำสะพาน ตบแต่งเรือก็ดี ทั้งหมดจัดเป็นผู้ให้ยานทั้งนั้น

ข้อที่ว่า ชื่อว่าให้ความสุข เพราะนำสุขอันเกิดจากยานพาหนะมาให้

ข้อที่ว่า ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ

ข้อที่ว่า ให้จักขุ ความว่า ผู้ให้ประทีป ชื่อว่าให้จักขุ เพราะในเวลามืด แม้คนมีดวงตาก็มองเห็นรูปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ให้ประทีป ชื่อว่าผู้ให้จักขุ ย่อมได้แม้สมบัติ คือ ทิพยจักขุ เหมือนพระอนุรุทธเถระ

สำหรับข้อต่อไปที่ว่า ผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เดียว คือ ให้ กำลัง เป็นต้น มีอธิบายว่า

ดังเช่นภิกษุผู้เที่ยวไปบิณฑบาต ๒-๓ บ้าน ไม่ได้อะไร ๆ กลับออกมาแล้วก็ดี หรือว่าผู้ที่อาบน้ำในสระที่เย็น เข้าไปสู่ที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงสักครู่หนึ่ง ลุก ขึ้น แล้วนั่งอยู่ก็ดี ย่อมได้กำลัง ดุจบุคคลอื่นนำมาใส่เข้าไว้ในกาย

นี่คือประโยชน์ของที่พักอาศัย ถ้าท่านไม่มีบ้านเลย จะทราบ ว่า ความ เดือดร้อน ความไม่สะดวกสบาย ความยากลำบากนั้น มีสักแค่ไหน แต่เพราะเหตุ ว่าท่านมีที่พักที่อาศัยจนชิน จนอาจจะไม่ได้รู้สึก ไม่ทราบเลยว่า ขณะที่มิที่พักที่ อาศัยนั้น เป็นสิ่งที่สะดวกสบาย ทำให้มีกำลัง หรือว่าท่านที่ออกจากบ้านไปไหน มา เหนื่อยมาก กลับถึงบ้านเป็นอย่างไร พักผ่อนสักครู่หนึ่ง อาบน้ำสักหน่อยหนึ่ง ก็รู้สึกว่ามีกำลังขึ้น

นอกจากเรื่องของกำลัง ก็ยังมีประโยชน์ข้อต่อไป ที่ว่า

ภิกษุผู้เที่ยวไปในภายนอก อายตนะ คือ วรรณะที่กาย ย่อมเสื่อมไปด้วย แดดและลม ภิกษุผู้เข้าไปสู่ที่อยู่อาศัย ปิดประตูแล้ว นอนสักครู่หนึ่ง ความสืบ ต่อแห่งวิสภาคะย่อมสงบ

ร้อนจากข้างนอก พอเข้าไปถึงข้างใน ความร้อนจากข้างนอกก็สืบทอดไปชั่ว
ระยะหนึ่ง แล้วก็หมด เพราะรูปเกิดดับสืบทอดกัน เพราะฉะนั้น ก็มีชั่วระยะหนึ่งซึ่ง
สืบทอด แต่พอเข้าไปสู่ที่พัก ความสืบทอดแห่งวิสภาคะยอมสงบ

ความสืบทอดแห่งสภาคะยอมก้าวลง วัณณายตนะ ชื่อว่า เป็นอุบุญบุคคล
นำมาใส่เข้าไว้

ผิวพรรณก็กลับสดชื่นผ่องใสขึ้น ไม่เหมือนกับเวลาที่ตากแดด ตากลมอยู่
ข้างนอก นี่เป็นประโยชน์ของการให้ที่พักอาศัย

คำอธิบายต่อไปมีว่า

ก็เมื่อเที่ยวไปภายนอก คือ ผู้ที่ไม่มีที่พักอาศัยนั้น หนามย่อมแทงที่เท้า
กระทบที่ขา ตอย่อมกระทบ อันตรายมีสัตว์เลื้อยคลาน เป็นต้น และโจรภัยย่อม
เกิด เมื่อเข้าไปสู่ที่อยู่อาศัย ปิดประตูนอนเสีย อันตรายทั้งหมดเหล่านั้นย่อมไม่มี
เมื่อสราญยาธรรม ธรรมปีติสุขย่อมเกิดขึ้น เมื่อมนสิการกัมมัฏฐาน ความสุขอัน
เกิดจากความสงบย่อมเกิดขึ้น

แต่เมื่อเที่ยวไปข้างนอก เหงื่อย่อมไหลออก นัยน์ตาพร่า ในขณะที่เข้าไปสู่
เสนาสนะ เติง และตั้ง เป็นต้น ย่อมไม่ปรากฏ แต่เมื่อนั่งสักครู่หนึ่ง ความ
ผ่องใสแห่งตาย่อมเป็นอุบุญบุคคลนำมาใส่เข้าไว้ให้ ประตุ หน้าต่าง เติง และตั้ง
เป็นต้น ย่อมปรากฏ

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ก็ผู้ใดให้ที่อยู่อาศัย ผู้นั้นชื่อว่า
ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง

๑๗๐

สำหรับข้อสุดท้ายที่ว่า ผู้ให้ธรรม ชื่อว่าให้อมตะ ท่านเปรียบกับผู้ที่ให้โภชนะอันประณีต ผู้ที่ยังบาตรให้เต็มด้วยโภชนะอันประณีต ชื่อว่าให้อมระ คือให้ความไม่ตาย ให้ชีวิต

สำหรับธรรมนั้น ในอรรถกถาแสดงว่า ผู้ใดพร่ำสอนธรรม กล่าวอรรถกถาบอกบาติ แก้ปัญหาที่ถามแล้ว บอกกัมมัญฐาน พังธรรม ทั้งหมดนี้ชื่อว่า พร่ำสอนธรรม ก็ธรรมทานนี้เท่านั้น พังทราบว่า เลิศกว่าทานทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ธรรมทาน ชนะซึ่งการให้ทั้งปวง

เพราะเหตุว่าการให้ธรรม ให้ความเข้าใจในธรรมนั้น เป็นเหตุที่จะให้บุคคลนั้นเจริญกุศล เจริญสติ เจริญปัญญา ยิ่ง ๆ ขึ้น

ความยินดีในธรรม ชำระซึ่งความยินดีทั้งปวง รสแห่งธรรมชำระซึ่งรสทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหาชำระซึ่งทุกข์ทั้งปวง

แสดงให้เห็นว่า สิ่งใดก็ตามที่เป็นประโยชน์ ควรให้ เป็นการขัดเกลาจิตใจ เป็นการไม่พอกพูนอกุศล เจริญสติเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แม้ในขณะที่ให้ เพราะเหตุว่าการเจริญสติปัญญา เป็นทางที่จะทำให้ปัญญารู้ชัดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

เวลาที่ให้ทาน บางท่านขอผลของทานต่าง ๆ ขอบรรลุถึงมรรคผลนิพพาน แต่ผลทั้งหลายจะต้องมาจากเหตุ การที่ขอผลของทานว่า ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานโดยไม่เจริญสติ ไม่มีหนทางเลยที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ แต่ท่านที่ตั้งใจเวลาที่ให้ทาน และได้ขออย่างอื่น แต่ขอบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็มีโอกาที่ผลของทานนั้นจะเป็นปัจจัยให้ท่านมีโอกาได้ฟังธรรม ได้เข้าใจในการเจริญสติปัญญา

ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ อุโบสถวิมาน มีข้อความว่า

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามถึงบุพพกรรมของนาง เทพธิดานั้นว่า

ดูกร แม่เทพธิดา ท่านมีวรรณงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตย้อยู่เหมือนดาวประกายพุกขุ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีผิวพรรณงาม เช่นนี้ และมีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร

นางเทพธิดานั้น อันท่านพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกลถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ในเมืองสาเกต ประชาชนเรียกดิฉันว่า แม่อุโบสถ เป็นผู้ที่มีสมบุรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ได้เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดมผู้มีพระจักขุสมบุรณ์ด้วยพระเกียรติยศ เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณงามเช่นนี้ และมีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญนั้น

เมื่อเทพธิดานั้นจะแสดงโทษของตน นางเทพธิดานั้นจึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาอีกว่า

ความพอใจได้เกิดมีแกดิฉัน เพราะได้ทราบถึงทิพยสมบัติต่าง ๆ ในนันทวันเนื่อง ๆ เพราะเหตุที่ตั้งใจไว้ ดิฉันจึงได้บังเกิดในนันทวัน ขึ้นดาวดึงส์พิภพนั้น

นี่เป็นข้อ ๑ และอีกข้อ ๑ นางเทพธิดาได้กล่าวว่า

ดิฉันมิได้ใส่ใจถึงพระวาจาของพระพุทธเจ้าเหล่ากอแห่งพระอาทิตย์ ตั้งจิตไว้ในภพอันแล้ว จึงมีความเดือดร้อนในภายหลัง

เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ฟังคำของนางเทพธิดาแล้ว เพื่อที่จะปลุกปลอบใจนางเทพธิดานั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ จึงกล่าวคาถานี้ ความว่า

ดูกร แม่เทพธิดา อาตมาถามท่านแล้ว ถ้าทราบอายุของท่านผู้อยู่ในอุโบสถวิมานในโลกนี้ จงบอกว่า สิ้นกาลนานเท่าไร

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านจอมปราชญ์ ดิฉันดำรงอยู่ในอุโบสถวิมานนี้ สิ้นกาลประมาณ ๖ หมื่นปีทิพย์ จุตีจากที่นี่แล้ว จะไปบังเกิดเป็นมนุษย์

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระได้ยังนางเทพิดานั้น ให้อาภาภาวราวัริง ด้วยคาถานี้ ความว่า

ท่านอย่าสะทกสะท้านถึงการอยู่ในอุโบสถวิมานนี้เลย ท่านเป็นผู้อัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้แล้ว ท่านจักถึงคุณวิเศษ คือ เป็นพระ โสดาบัน ทุดติของท่าน ก็จะมีพลันเสื่อมไป

นี่เป็นชีวิตจริงของอุบาสิกาท่านหนึ่งในเมืองสาเกต ถ้าท่านศึกษาจาก ประวัติของพระอริยสาวกทั้งหลาย จะเห็นได้ว่า ท่านเป็นผู้ที่ได้เคยฟังธรรม ได้เคย มีศรัทธา แม้ในสมัยของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระวิปัสสี ล่วงไปจนกระทั่ง ถึงสมัยของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ล่วงไปอีกจนถึงสมัย ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระสมณโคดมพระองค์นี้ จึงได้บรรลุอุริยสัง- ฆธรรม

แสดงให้เห็นว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นละเอียด ต้องรู้ทั่ว รู้ชัด รู้จริง และ ความรู้นั้นก็ละคลายการยึดถือนามและรูปที่เคยหลงยึดถือว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้จริง ๆ แต่ที่จะเป็นพระอริยบุคคลโดยที่กำลังเห็น ก็ไม่รู้ว่า เป็นนาม เป็นรูป กำลังได้ยิน ก็ไม่รู้ว่า เป็นนาม เป็นรูป กำลังได้กลิ่น กำลังคิดนึก กำลังเป็น สุข เป็นทุกข์ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน สติก็ไม่เกิด ไม่ระลึก ไม่รู้ว่า เป็นนาม เป็น รูป เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลย ที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะเว้นไม่ให้เกิดความรู้เกิดขึ้น หรือว่าพอ ระลึกแล้ว ก็ยังคงไม่รู้ผู้นั้นเอง ถ้าไม่รู้อย่างนี้จริง ๆ ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้แจ้ง อุริยสังฆธรรมได้

เพราะฉะนั้น การรู้แจ้งอุริยสังฆธรรม สำหรับผู้ที่รู้ชัด ไม่มีปัญหาเลยว่า ขณะนี้ท่านผู้ใดจะบรรลุอุริยสังฆธรรม เป็นพระอรหันต์ก็เป็นได้ เป็นพระอนาคามีก็ เป็นได้ เป็นพระสกทาคามีก็เป็นได้ เป็นพระโสดาบันก็เป็นได้ หรือจะรู้แจ้ง ถึงความสมบูรณ์ของวิปัสสนาญาณขั้นหนึ่งขั้นใดก็เป็นได้ เพราะเหตุว่าเป็นปัญญา ที่รู้ชัดในขณะที่สติระลึก และสติก็เป็นอนัตตา จะเกิดขึ้นระลึกเดี๋ยวนี้ก็ได้ ไม่มีการ ที่จะไปยับยั้ง หรือจะไปห้ามว่า ขณะนี้สติจะระลึกไม่ได้

แต่ถ้ายังไม่ได้เป็นผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ไม่พึงเป็นผู้ประมาท แม้ในครั้งพุทธกาล เรื่องความประมาทจะไม่เป็นคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย ไม่ว่าผู้ที่ยังไม่ได้เจริญอินทรีย์ หรือผู้ที่ได้เจริญอบรมอินทรีย์มามากแล้ว

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ภิกขุวรรค มหาราหุโลวาทสูตร
มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เวลาเช้าเสด็จเข้าไปปิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี มีท่านพระราหุลตามเสด็จไป ณ เบื้องพระปฤษฎางค์ พระผู้มีพระภาคทรงผินพระพักตร์ไปรับสั่งกับท่านพระราหุลว่า

รูปอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นอดีต เป็นอนาคต และเป็นปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี เลวกี่ก็ดี ประณีตก็ดี อยู่ในที่ไกลก็ดี อยู่ในที่ใกล้ก็ดี รูปทั้งปวงนี้ พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้

ซึ่งท่านพระราหุลก็ได้อบรมอินทรีย์มามาก พร้อมทั้งจะได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์ในชาตินั้น ข้อความใน **ปัญจสุทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย** อธิบายว่า

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า ท่านพระราหุลนั้นเห็นว่า ตณงาม ซึ่งการที่มีความคิดเห็นอย่างนี้ ก็เป็นการที่ดำเนินไปผิดทาง เปรียบเหมือนคนที่เดินทางไกลหลงทิศ ก็จะไม่ให้เห็นประโยชน์ตน ประโยชน์บุคคลอื่น และประโยชน์ทั้งสองแต่นั้นกิเลสก็จะให้ถือปฏิสนธิในอบายภูมิได้ ในกามภูมิก็ได้ ตกไปในสังสารวัฏอันหาที่สุดและเบื้องต้นไม่ได้ เพราะว่าความโลภนี้ก่อให้เกิดสิ่งมิใช่ประโยชน์ ความโลภยังจิตให้กำเริบ

ในความรู้สึกของคนธรรมดาทั่วไปอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องเล็กน้อย อย่างท่านพระราหุลมีความเห็นว่า ตัวของท่านนั้นงาม เพราะเหตุว่าเมื่อความโลภนั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นภัยที่เกิดขึ้นในภายใน ชนย่อมไม่รู้ภัยนั้น คนที่ละโมภย่อมไม่รู้

อรรถ ย่อมไม่เห็นธรรม ความโลภครอบงำมหาชนในกาลใด ในกาลนั้นความมีตน ย่อมมี

ปัญจสุทนี อรรถกถาัมชฌิมนิกาย ได้อุปมาว่า

ผู้ที่สะสมอุปนิสัยมาแล้วนั้น อุปมาเหมือนกับเรือใหญ่ที่มีรัตนะมาก แต่ว่า น้ำก็ยังซึมเข้าไปได้ตามร่องแตก ควรที่จะได้อุดร่องที่แตกของเรื่อนั้นโดยเร็ว ฉะนั้นใคร พระผู้มีพระภาคก็ทรงโอวาทให้ท่านพระราหุลได้ระลึกถึงลักษณะของนามและรูป เนื่อง ๆ บ่อย ๆ ฉะนั้น

เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่า ไม่ควรเป็นผู้ประมาทเลย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่สะสม อุปนิสัยมานาน้อยเท่าไรก็ตาม และสำหรับท่านที่ยังไม่อุปมาเหมือนเรือใหญ่ที่มี รัตนะมาก ก็ยังเป็นความจำเป็นที่จะต้องเจริญกุศล สะสมรัตนะ คือ บุญบารมี ต่าง ๆ ที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่ว่า เป็นผู้ประมาทและไม่เจริญกุศล

ขอล่าวถึงข้อความใน **ปัญจสุทนี อรรถกถาัมชฌิมนิกาย** ต่อไป

เมื่อท่านพระราหุลได้กลับไปเจริญอานาปานสติ ตอนเย็นก็ได้ไปเฝ้ากราบ ทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงการเจริญภาวนาว่า เจริญอย่างไรจึงจะมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ในอรรถกถามีคำอธิบายว่า

มีคำถามว่า เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคอันท่านพระราหุลทูลถามถึง อานาปานสติ จึงตรัสสรุปกัมมฐาน คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และ อากาสธาตุ

ปัญจสุทนี อรรถกถาัมชฌิมนิกาย อธิบายว่า

ได้ทราบว่ พระผู้มีพระภาคทรงมีพระดำริว่า เพราะอาศัยอัสถภาพ ความ กำหนดด้วยอำนาจฉันทราคะจึงเกิดขึ้นแก่ท่านพระราหุล แม้ในหนหลังพระองค์ก็ ได้ตรัสสรุปกัมมฐานโดยสังเขปแก่ท่านพระราหุลแล้ว แต่ก็จักทรงจำแนกแจกแจง

อรรถาธิบายโดยอาการ ๔๐ จักทำฉันทราคะซึ่งอาศัยอรรถาธิบายนั้น ให้ถึงความเป็นธรรม
ที่ไม่เกิดขึ้นแก่ท่านพระราहुล

ในทำนองของพระสูตร เมื่อจะทรงแสดงความเป็นผู้คงที่แก่ท่านพระราहुล
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ผู้ที่ไม่กำหนดในอริยสัจธรรม ไม่ขัดเคืองในอริยสัจธรรม ชื่อว่า ผู้คงที่
ใคร ๆ ชื่อว่า ไม่เป็นผู้คงที่ ด้วยเหตุเหล่านี้ คือ ด้วยความคิดว่า เราเป็นผู้เกิดใน
ตระกูลสูง เป็นพหูสูต เป็นผู้มีลาภ พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา ย่อม
คบค้าสมาคมเรา เราจึงจักเป็นผู้คงที่

ส่วนการที่จะเป็นผู้คงที่ เวลาที่ประสบกับสิ่งที่เป็นปฏิกุศล น่ารังเกียจ ไม่น่า
พอใจ ก็เพราะเจริญเมตตา หรือน้อมระลึกถึงสภาพความเป็นธาตุของสิ่งที่เป็น
ปฏิกุศลนั้น ทำให้จิตใจไม่รังเกียจ หรือไม่เดือดร้อน

สำหรับในอริยสัจธรรม คือ อารมณ์ที่น่าพอใจ ถ้าจะเป็นผู้คงที่ได้ ก็เป็นผู้ที่
เจริญอสุภะ ระลึกถึงความไม่งาม หรือมิฉะนั้น ก็น้อมระลึกถึงความไม่เที่ยงของ
อริยสัจธรรมนั้น

นอกจากนั้น ยังได้ทรงแสดงถึงการไม่ยินดียินร้าย ละเว้นทั้งในสิ่งที่ปฏิกุศล
และไม่ปฏิกุศลได้ ก็ด้วยการเป็นผู้ที่มีสติระลึกสภาพธรรมตามความเป็นจริง

นอกจากทรงแสดงในมหาสติปัฏฐานสูตรแล้ว ยังทรงแสดงในสูตรอื่น ๆ ซึ่ง
จะทำให้เกิดวิริยะในการเจริญสติ เห็นคุณค่าของการเจริญสติ แต่ถ้าท่านจะพิจารณา
ชีวิตจริง ๆ ของท่าน ท่านก็จะทราบว่า ยังมีอกุศลอีกมากมายเหลือเกิน ใน
พระไตรปิฎกทรงแสดงธรรมฝ่ายดีทุกชั้น ตั้งแต่เบื้องต้นจนกระทั่งถึงขั้นสูงที่สุด แต่
การที่สาธุชนจะประพฤติปฏิบัติตามได้นั้น ไม่ใช่ว่าจะปฏิบัติตามได้ครบถ้วน
ทั้งหมด ต้องค่อย ๆ สะสมเจริญอบรม

เพราะฉะนั้น บางท่านจะได้ยินได้ฟังข้อความในพระไตรปิฎกที่สรรเสริญ
การไม่คลุกคลี ท่านปฏิบัติตามได้มากน้อยแค่ไหน และชีวิตจริง ๆ ของท่านเป็น
อย่างไร ท่านยังคงเป็นอุบาสก อุบาสิกา ฆราวาส ท่านต้องเป็นตัวของท่านจริง ๆ

ไม่ได้หลอกลวงใคร ไม่ได้มีมายาเป็นอีกบุคคลหนึ่ง แต่เป็นชีวิตจริง ๆ ของท่านที่เจริญสติปัฏฐานในเพศของอุบาสก อุบาสิกา รักษาศีล ๕ และสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ส่วนท่านผู้ใดมีเหตุมีปัจจัย มีอุปนิสัยที่จะเป็นอุบาสก อุบาสิกา รักษาศีล ๘ ท่านก็มีโอกาสที่จะเจริญอบรมกุศลให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน และบรรลुकุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล และสำหรับผู้ทีละอาคารบ้านเรือนได้แล้วจริง ๆ จะเป็นผู้ที่สามารถครองเพศของความเป็นพระอรหันต์ได้

แต่ชีวิตของท่านแต่ละคน แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา ท่านก็เจริญสติเป็นปกติ ฟังเรื่องของทาน เห็นคุณ เห็นประโยชน์ และทราบว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้น ต้องอบรมบำเพ็ญกุศลบารมีทุกประการทั้งปวง เพราะฉะนั้นก็แล้วแต่ว่า ท่านสามารถที่จะประพฤติได้มากน้อยเท่าไร และเจริญสติเป็นปกติ

ขอกล่าวถึงพระสูตรที่ทรงแสดงไว้ เพื่อความเข้าใจในเรื่องของท่านให้ชัดเจนขึ้น

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค โกสลสังยุตต์ ตติยวรรค อีสัตถสูตร ที่ ๔

ณ พระนครสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทาน บุคคลพึงให้ในที่ไหนหนอแล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มหาบพิตร จิตย่อมเลื่อมใสในที่ใด พึงให้ในที่นั้นแล

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ และทานที่ให้แล้วในที่ไหน จึงมีผลมาก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มหาบพิตร ทานพึงให้ในที่ไหน นั่นเป็นข้อหนึ่ง และทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก นั่นเป็นอีกข้อหนึ่ง

ดูกร มหาบพิตร ทานที่ให้แล้วแก่ผู้มีศีลแล มีผลมาก ทานที่ให้แล้วในผู้ทุศีล หามีผลมากไม่

นี่เป็นพระดำรัสโดยย่อ แต่คำว่า ผู้มีศีล หรือผู้ทุศีล จะเป็นบุคคลประเภทใด ก็ต้องมีความละเอียดต่อไปอีก ผู้ที่มีศีลสมบูรณ์ คือ พระอริยเจ้า ตั้งแต่พระโสดาบันบุคคลเป็นต้นไป

เพราะฉะนั้น การที่ท่านจะมีจิตศรัทธา เลื่อมใส ทะนุบำรุงพระศาสนา ขอให้ตรงกับเหตุผลด้วย อย่าเป็นการให้โดยที่ท่านคิดว่า ท่านจะส่งเสริมสนับสนุน บำรุงสำนักหนึ่งสำนักใด แต่ขอให้ท่านเป็นผู้ที่ทะนุบำรุงส่งเสริมพระธรรมวินัย เพราะฉะนั้น การเข้าใจธรรม เกื้อกูลให้ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์ ได้ทะนุบำรุงพระธรรมวินัยจริง ๆ แต่ถ้าท่านประมาท ไม่พิจารณาธรรมโดยรอบคอบ ไม่เข้าใจโดยถูกต้องในข้อปฏิบัติ ท่านคิดว่า ท่านทะนุบำรุงพระธรรมวินัย แต่ความจริงท่านไม่ได้ทะนุบำรุงพระธรรมวินัย เพราะท่านไม่เข้าใจว่า อะไรเป็นธรรมวินัย อะไรไม่ใช่ธรรมวินัย

สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย มีข้อความอธิบายว่า

ครั้งนั้น ในปฐมโพธิกาล ลากสักการะเกิดแก่พระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก พวกเดียรถีย์จึงกล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พึงให้ท่านแก่เราเท่านั้น แก่สาวกของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น ท่านที่ให้แก่พระผู้มีพระภาคมีผลมาก ให้แก่ผู้อื่นมีผลไม่มาก ให้แก่สาวกของพระผู้มีพระภาคมีผลมาก ให้แก่ผู้อื่นมีผลไม่มาก

นี่เป็นความริษยา ซึ่งพวกเดียรถีย์ใคร่ที่จะให้พระผู้มีพระภาคเลื่อมจากลาภยศ สักการะ

แต่ว่าความเป็นไปแห่งวาทะ พร้อมทั้งเหตุอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ย่อมไม่มาถึงเหตุที่ควรติเตียนอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ว่าความเป็นไปแห่งวาทะ พร้อมทั้งเหตุอันชนเหล่าอื่นกล่าวแล้ว ย่อมมาถึงเหตุที่ควรติเตียนอย่างใดอย่างหนึ่ง

